

धर्मकीर्ति

THE DHARMAKIRTI

A BUDDHIST MONTHLY

मिला पुन्ही

वर्ष-२५, अङ्क-१०

बिक्रम सम्वत् २०६८

धर्मकीर्ति

१. 'धर्मकीर्ति' प्रत्येक पूर्णिमाको दिन निस्कन्छ ।
२. 'धर्मकीर्ति' का लागि धार्मिक, सामाजिक एवं नैतिक पक्षका लेखहरू लेखी पठाउनु होस् ।
३. विहार एवं विभिन्न स्थानहरूमा भएका बौद्ध गतिविधिहरू यथाशिघ्र समयमानै हामीलाई लेखी पठाउनु होस् ।
४. हामी तपाईंको स्वस्थ प्रतिक्रियाको स्वागत गर्दछौं ।
५. लेखकद्वारा लेखिएको कुनै पनि विचारको जिम्मेवार लेखक आफै हुन्छ- सम्पादक मण्डल हुने छैन ।

विषय-सूचि

क्र.सं.	विषय	लेखक
१	बुद्ध-वचन	
२	सम्माननीय- सात प्रकारका सारीहरू	
३	दानकथा	सुकुमारप्रसाद शर्मा
४	बालप्रारम्भलाई सङ्ग्रह	
५	धर्मस्यार-१०१	श्रीमान् तुलाधर
६	धर्मस्यार कर्ममा सङ्ग्रह	
७	दुर्गाधर रचितको स्मृतिमा	शिव शर्मा
८	मेरी हालको लेखन छ युवा युविका काव्यमा	शिव शर्मा
९	मुनेर, पद्मे, कुमर माथ प्रवेन अनुभव नै सङ्ग्रह	विष्णु शर्मा
१०	योग अभ्यास विधि - भाग २२	श्रीमान् तुलाधर
११	धर्मकीर्ति (भाईराज) सङ्ग्रह: विष्णु। शिव।	विष्णु शर्मा
१२	छाई सङ्ग्रह सङ्ग्रही लोकाचार साध	श्रीमान् तुलाधर
१३	हाम्रो धर्मकीर्ति कि कसले सङ्ग्रह	श्रीमान् तुलाधर
१४	धर्मकीर्ति साधनामा सङ्ग्रहमा सुहावी	शिव शर्मा
१५	धर्मकीर्ति पत्रिकाको विशेष सङ्ग्रह	
१६	योग- विहारलाई सङ्ग्रह	
१७	नादेश बुद्धविहार, सङ्ग्रहलाई सङ्ग्रहमा बुद्धविहार	सङ्ग्रहमा बुद्धविहार
१८	धर्मकीर्ति-सङ्ग्रह - १	सङ्ग्रहमा बुद्धविहार
१९	धर्मकीर्ति विहार-गतिविधि	
२०	श्रीमान् तुलाधर	श्रीमान् तुलाधर
२१	सङ्ग्रहमा बुद्धविहार	श्रीमान् तुलाधर
२२	धर्म स्यार-सङ्ग्रह	
२३	सङ्ग्रहमा बुद्धविहार (सङ्ग्रहमा बुद्धविहार) भाई सङ्ग्रह	
२४	शिव शर्मा	शिव शर्मा

- धर्मकीर्तिमात छिगु ग्वाहालीया आवश्यकता बु। छिगु प्रत्येक ग्वाहाली पत्रिकाया लागि तःधंगु लिबः ज्वीफु ।
- छि थः ग्राहक जुया दिसैं, मेपिन्त नं ग्राहक याना दिसैं ।
- छि थःगु पसः, उद्योग, व्यापार, कार्यालयया बिया द्युगु प्रत्येक विज्ञापन पत्रिकायात तःधंगु ग्वाहाली ज्वनी ।
- धार्मिक व सामाजिक पक्षया रचना च्वया, सुभाब व सल्लाह बिया पत्रिकायात रोचक व स्तरीय यायगुली नं ग्वाहाली बीफु ।
- आसे धयादीमते, बिचाः याना दिसैं- 'धर्मकीर्ति' यात बांलाकेत छिं गुकथं ग्वाहाली बिया दीफु ।

विद्यापार सभिक
फोन २२२२२२

निकीकाली महामा
फोन २२२२२२
बालेन्द्र महामा
फोन २२२२२२

गुप्तारती स्थापित

मिश्रणी वीरवती
फोन २२२२२२

मिस्त्र वरकामोप सहायक
फोन २२२२२२

मिश्रणी धम्मवती
फोन २२२२२२

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी
संस्कृति विद्या
फोन २२२२२२

बुद्ध संस्मृत २२२२
नेपाल संस्मृत ११२२
इन्की संस्मृत २२२२

विज्ञान संस्मृत २२२२

विशेष सदस्य	रु. १०००/-
वाषिक	रु. ७५/-
यस अङ्की	रु. ५/-

धर्मकीर्ति

(बौद्ध मासिक)

THE DHARMAKIRTI

A Buddhist Monthly

JANUARY 2008

आफ्ना समुद्र तटा पर्वतको गुफामा जहाँ गएर बसेता पनि आफूले गरेको पापको फलबाट बच्न सकिदैन ।

भोठालाले नट्टि लिएर गाई घमाउँदै स्त्रो र्भर्न बुढापा र मृत्युले प्राणीको आयुलाई घमाउँदै नैजाछ ।

वेण्ड देखेर सबै डराउँछन् । सबैलाई ज्यानको माया-आत्मसत्कारमा आफूभै सभिक प्राणीलाई आघात नगर्नु र तगाराउनु ।

सात प्रकारका नारीहरू

एक सफल एवं शिक्षित परिवारको निर्माणको पछाडी शिक्षित र सुविनित नारीको अहम् भूमिका लुकेको हुन्छ । किनभने एउटी शिक्षित नारी आफ्ना श्रीमान् लगायत छोरा-छोरी सबैलाई राम्रो शिक्षा दिई सुव्यवस्थित परिवारको निर्माण गर्न सक्षम हुन्छे । त्यसरी नै एक अशिक्षित मूख महिला ले आफ्नो सुव्यवस्थित परिवारलाई अव्यवस्थित र भताभंग पार्न पनि बेर लाग्दैन । त्यसैले भगवान बुद्ध भन्नुहुन्छ-

“माता भिन्न सके धरे” अर्थात् आमा नै घर परिवारको असल साथी हुन् । जुन परिवारको आमा गतिलो हुन्छिन्, त्यस परिवारको धेरै सदस्यहरू गतिला नै हुन्छन् । फलस्वरूप त्यो सिंगो परिवार नै गतिलो बल्नेछ । त्यसैले भगवान् बुद्धले यस संसारमा ७ प्रकारका बानी व्यवहार भएका नारीहरूको विषयमा यसरी उल्लेख गर्नुभएको छ ।

१. हत्यारा समानकी नारी-

जुन नारीले आफ्नो श्रीमानलाई मैत्रीपूर्ण व्यवहार गर्न सक्ती अवहेलना गर्छिन् र परपुरुषहरू प्रति लोभी नजर राखी हिंङ्खिन्, त्यस्ता स्त्रीलाई हत्यारा समानकी स्त्री भनिन्छ ।

२. चोरनी समानकी नारी-

जुन नारीले आफ्नो श्रीमानले पसिना चुहाई कमाएको सम्पत्तिलाई हिफाजत गर्न सकिदैनन् अर्थात् आम्र्दानी हेरी खर्च गर्न जसिन, मिठा खाने र राम्रो लगाउने मोहमा फसी लापवाही हुने फलस्वरूप खर्च गर्नुका साथै श्रीमानको सम्पत्ति चोरी गर्दै आफ्नो स्वार्थ पूर्ति गर्न पल्केकी हुन्छे, त्यस्ता खराब प्रवृत्तिकी अशिक्षित महिलालाई चोरनी समानकी महिला भन्ने गरिन्छ ।

३. मालिकनी समानकी नारी-

जुन नारी आफ्नो घरायसी काम गर्न अल्छी हुन्छिन्, आफूले आदर गौरव गर्नुपर्ने व्यक्तिहरूसंग मुखमुखे लाम्ने गर्छिन् र आफ्नो पतिलाई अनाहकमा दबाउन खोज्छे, त्यस्ता महिलालाई मालिकनी समानकी महिला भन्ने गरिन्छ ।

४. आमा समानकी नारी-

जुन स्त्रीले आफ्नो पतिको सधैं हित सुख चिताउने गर्छिन्, आमाले आफ्नो छोरोलाई मैत्रीपूर्वक हेरविचार पुऱ्याए जस्तै हेरचाह गर्छिन्, स्वामीले कमाएको धनलाई हिफाजत साथ सुरक्षित गरी आम्र्दानी अनुसार खर्च गर्दै कुशल गृहिणी बनी धन सञ्चय गर्छिन्, त्यस्तै महिलालाई सुलक्षण स्वभावकी आमा सरहकी महिला भन्ने गरिन्छ ।

५. बहिनी समानकी नारी-

जुन नारीले आफ्नो श्रीमानलाई आफ्नो सहोदर दाजुलाई जस्तै मैत्री एवं आदरपूर्वक सहयोगी बनी व्यवहार गर्छिन्, त्यस्ता महिलालाई बहिनी समानकी श्रीमती भन्ने गरिन्छ ।

६. साथी समानकी नारी-

जुन स्त्रीले आफ्नो श्रीमानलाई आफ्नै हितैषी साथीलाई जस्तै मैत्रीपूर्वक सल्लाह सुभाष दिई शिक्षित व्यवहारका साथ पतिव्रता धर्म निभाउन सफल हुन्छे, त्यस्ता स्त्रीलाई साथी समानकी स्त्री भन्ने गरिन्छ ।

७. नोकरनी समानकी नारी-

कुनै पनि निहु पारी आफूलाई कुटपीट एवं अपहेलना गर्ने मूख पति प्रति कुनै प्रतिकार नगरी चुपचाप सहिष्णु र डबीरहने स्वभावकी महिलालाई नोकरनी समानकी महिला भन्ने गरिन्छ ।

यसरी साथि उल्लेखित ७ प्रकारका स्त्रीहरू मध्ये हत्यारा समानकी, चोरनी समानकी र मालिकनी समानकी महिलाहरूले त आफ्नो परिवारलाई सुव्यवस्थित पार्नको बला अव्यवस्थित बनाई वर्तमान जीवनमा नै कलंक ल्याउने गर्छन् । फलस्वरूप उनीहरूको परिवारको भविष्य अन्धकार बल्नेछ । यस्ता महिलालाई तल्लो स्तरकी महिलाको दर्जामा राखिएको छ ।

तर आमा समानकी, बहिनी समानकी र साथी समानकी महिलाहरूले भने वर्तमान जीवनलाई सुव्यवस्थित बनाउन सके जस्तै आफ्नो भविष्य पनि उज्ज्वल बनाउन सक्षम हुने भएकोले उनीहरूलाई उत्तम श्रेणीकी महिलाहरूको दर्जामा राख्न सकिन्छ ।

आधुनिक युगमा नोकरनी समानकी महिलाको भूमिका त्यति प्रभावकारी बन्न सक्दैन । हीनता बोधको शिकार भतिने खालको यस्तो प्रवृत्तिलाई हामीले प्रशंसा गर्न सकिदैन । त्यसैले यसलाई नकार्नु नै राम्रो हुनेछ ।

भगवान् बुद्धले महिलाहरूको स्वभावलाई यसरी ७ भागमा विभाजन गरी देखाउनु भएकोमा दिई बहिनीहरूले वर्तमान अवस्थामा आफू कुन श्रेणीमा परेको रहेछ भन्ने कुरा आफ्नो स्वभावलाई जाँची हेर्न सकिनेछ । यदि आफूले गत स्वभाव रहेको महशूस भएमा त्यसलाई हटाई असल स्वभावमा बदल्न मद्दत पुग्नेछ । यसरी आफ्नो कमी कमजोरीलाई जसले हटाउन सक्छ, उसले मात्र आफ्नो र परिवारको भविष्य सपान सक्नेछ र आफ्नो जीवन सफल पार्न सक्नेछ ।

यसरी भगवान बुद्धले महिलाहरूलाई मात्र होइन गृहस्थी जीवन बिताउने हरेक स्तरका व्यक्तिहरूलाई उनीहरूको जीवन सुधार्न आ-आफ्नो क्षेत्रमा रही पालन गर्नुपर्ने कर्तव्यलाई गृही विनयमा उल्लेख गर्नु भएको छ । आफ्नो कर्तव्य पालन गरी जीवन सफल पार्न चाहने कुनै पनि व्यक्तिले गृही विनय अध्ययन गरी त्यसमा उल्लेखित आ-आफ्नो कर्तव्य पालन गर्न सकियो भने हाम्रो समाज र देशलाई धेरै राम्रो असर पर्ने देखिन्छ ।

दानकथा

■ सत्यनारायण गौड़न्का

१९ जनवरी, १९७२ को दिन परम पूज्य गुरुदेव श्री ऊ बा खिनको पहिलो पुण्य-तिथिको अवसरमा बुद्धगयाको पावन भूमिमा ठूलो दान-यज्ञको आयोजना गरिएको थियो। सबै दानहरूमध्ये श्रेष्ठतम, ठूलोदान धर्म-दान हो। अतः दुईवटा विशाल धर्म-यज्ञको संचालन गरियो। जसबाट देश-विदेशका सयौं मानिसहरू धर्मलाभी हुनपाए। साथ साथै आमिष दान अर्थात् भौतिक दानको पनि आयोजना गरियो। भोजन, वस्त्र, मुद्रा तथा अन्य आवश्यक वस्तुहरूको पनि दान दिइयो। यस दान-यज्ञमा भारतका अनेक वयोवृद्ध भिक्षु, श्रमण-ब्राह्मणहरू आए र उहाँहरूले श्रद्धालु दायकहरूलाई दान दिने अपूर्व पुण्यको शुभ-अवसर प्रदान गर्नु भयो। सुदूर आसाम, कलकत्ता, नागपुर, लुम्बिनी, काठमाडौं, इटावा, वाराणसी, नालन्दा आदि स्थानबाट विद्वान तथा स्थविर तथा महास्थविरहरूले दान ग्रहण गर्ने अनुकम्पा गर्नुभयो। यी महाश्रमणहरू जसले धर्म आफूले सिकेर अरूलाई बुझाउने र त्यसलाई पालन गर्ने र गराउने कार्यमा आफ्नो सारा जीवन लगाए। दान लिने व्यक्ति राम्रो छ भने नै पुण्य पनि अधिक फलदायी हुन्छ। त्यस्तै भूमि उर्वरा छ भने नै रोपिएको बीउले राम्रो फल दिन्छ।

यसको साथसाथै बोधगयाका विपन्न प्रजा मध्ये सयौंलाई भोजन दान दिइयो। अनेकौंलाई वस्त्र दान दिइयो।

अनेक साधकहरूले यस दान कार्यक्रममा धर्म चेतनाले भाग लिए। दानको शुद्धता यसैमा हुन्छ कि जब धर्म - चेतनाले दान दिइन्छ। यही नै दानको महाफल हो जसले हाम्रो रोगी चित्तलाई निरोगी बनाउँछ। कृपणता, कठोरता, कटुता, स्वार्थपरता, संकुचितता र नीरसताले भरिएको चित्तलाई ज्ञान, मृदुल, कोमल, साम्य, विशाल, परमार्थी र सरस बनाउँछ। यही नै चित्तको स्वस्थता हो।

दान गर्नु गृहस्थहरूको धर्म हो। यस देशको प्राचीनतम धार्मिक परम्परा अनुसार दानको विशिष्ट महत्त्व रहेको छ। अतीत कालमा सबै धनी गृहस्थहरूले बृहत दान-कार्यक्रमको आयोजना गरेको पाइन्छ। पुरातन युगमा सद्गृहस्थ ऋषि-महर्षि अष्टक, वामक, वामदेव, विश्वामित्र, प्रमदग्नि, अङ्गिरस, भारद्वाज, वशिष्ठ, काश्यप

आदि आदि सबैले दान-यज्ञको आयोजना गरेको पाइन्छ। पूर्वकालमा महाराज विसन्तर र पश्चात्य कालका महाराज हर्ष जस्ता महादानीहरूले सर्वस्व दानको आदर्श स्थापित गरेको पाइन्छ। कर्ण र हरिश्चन्द्रको दानकथा सुन्न पाइन्छ। उनीहरूको दान चेतना उदात्त थियो। सबैको दान चेतना यस्तै उदात्त हुनुपर्छ, निर्मल हुनुपर्छ। समाजको विशिष्ट रचना व्यवस्था भएको क्लरणले प्रजाको धन राजाहरू र धनपतिहरूसंग संग्रहीत हुन जान्छ। यो धन एकै ठाउँमा संग्रह भई रहँदा एकै ठाउँमा जमेको पानी भै कुहीन थाल्छ। जसले सारा राज्यलाई अस्वस्थ बनाउँछ। बगेको पानी भै आउँदै जाँदै रह्यो भने यो निर्मल भइरहन्छ। यही बुझेर दान दिने व्यक्तिले धनको अनुचित परिग्रहको दोषबाट बच्नको लागि आफ्नो संग्रहीत धनलाई राष्ट्रको धन ठानेर 'सविभाग' गर्न दान दिन्छ ताकि एकै ठाउँमा जम्मा भएकी धन सबै मानिसहरूमा बाँडेर उपभोग गर्न सकून्। यस्तो बुझिले सामाजिक समृद्धिको सन्तुलन बनाई राख्छ र यसले विषम हुनबाट बचाउँछ। सम्पन्न दाता आफ्नो धर्मबुद्धि र कर्तव्य- बुद्धिद्वारा समय-समयमा धनको सविभाग गर्दछ। बदलामा केही पाउने इच्छा राख्दैन। अरूलाई तुच्छ थानेर आफ्नो अहंभाव पुष्टि गर्नको लागि होइन। यही नै दानको श्रेष्ठता हो। यही दानको शुद्धता हो।

विचेर्य दान दातब्बं यत्थ विन्नं महप्फलं।

-धर्म बुद्धिले सोचेर बुझेर दिएको शुद्धदान महाफलदायी हुन्छ।

हामी पनि धर्मबुद्धिले सोचेर बुझेर दान दिन सिकौं। दान दुई प्रकारका हुन्छन्-

१. वट्टमूलक दान - भवचक्रमा अल्झाई राख्ने दान।
 २. विवट्टमूलक दान - भवचक्रबाट बाहिर निकाल्ने दान।
- सही धर्म-चेतना भएको व्यक्तिले भवचक्रबाट छुटकारा दिलाउने दान नै दिन्छ। भवचक्रमा बाँध्ने दान विद्वेन।

जसरी अन्य कर्मको फल त्यस्तै गरी दान-कर्मको फल पनि चित्तको चेतनाबाट मूल्यांकन गरिन्छ। चित्तको जस्तो चेतना हुन्छ त्यस्तै कर्मको बीउ रोपिन्छ र त्यस्तै

अनुरूप प्रकृतिले फल दिन्छ । भवचक्रलाई कम्बुने विबद्धमूलक चित्त सभ द्विहीन हुन्छ, द्वेषविहीन हुन्छ, मोह विहीन हुन्छ । यस्तो चित्तले दिएको दान नै विबद्धमूलक दान हुन्छ, लोकचक्रलाई छिन्न-भिन्न गर्ने हुन्छ । यस्तो दान गर्दा हामी आफूलाई फाइदाको बारेमा अलिकति पनि सोच्दैनौं । दान पाउने व्यक्तिको भलाईलाई सम्भेर मन प्रसन्न हुन्छ । जब हामी अरुको खुसीमा हाँस्छौं, प्रसन्न हुन्छौं, तब हाम्रो चित्त निर्मल हुन्छ, मुदल हुन्छ । स्वार्थपूर्ण संकचितता र कठोरताबाट मुक्त हुन्छ ।

तर दान दिने समयमा जब हामी आफ्नो हितको लागि कुनै फलको कामना गर्छौं भने त्यो रागरजित चित्त बद्धमूलक दान हुन्छ, भवचक्र बनाउने दान हुन्छ । यस्तो चेतनाले दिएको दान भवचक्र बढाउने हुन्छ । दान दिएको बदलामा लौकिक सुख-वैभवको कामना गर्नु, कीर्ति फैलियोस् भने कामना गर्नु, मान-सम्मान बढोस् भनेर कामना गर्नु स्वर्ग प्राप्तीको कामना गर्नु, भने यस्ता कामनाले भरिएको चित्त सधैं बन्धन युक्त नै हुन्छ, बन्धन मुक्त हुँदैन । यस्तो दानको फल बोधने नै हुन्छ, खोल्ने हुँदैन ।

त्यसैले रागरजित चित्तले दान दिनु राम्रो हुँदैन । त्यो भन्दा पनि नराम्रो द्वेष-दूषित चित्तले दान दिनु हो । त्यो त हाम्रो लागि भन नराम्रो कारण बन्न जान्छ । धर्मको नाममा पाप कमाउने क्रिया हुन जान्छ । अरूलाई दिँदा धन खर्च पनि भयो । साथ साथै अकुशल चित्तको आधारमा गरेको कर्म हाम्रो अमंगल र अकुशलको हेतु बन्दछ ।

केही उदाहरणबाट बुझौं कि हामी द्वेष-चित्तले कसरी दान दिन्छौं ?

एकजना मान्ने हाम्रो 'ढोकामा आएर कराउँछ कि "ए आमा ! पैसा दिनुस्, ए बाबा ! पैसा दिनुस्", उसको प्रकार सुन्न नसकेर उसको अगाडि पाँच पैसा प्याकि दिन्छु ता कि ऊ त्यहाँबाट छिटो जावस् । त्यसै समय मेरो चित्त क्रोध र घृणाले भरिएको हुन्छ ।

कोही व्यक्ति कुनै स्कूल, अस्पताल अथवा आश्रम बनाउनुको लागि चन्दा माग्न घर-पसलमा आउँछ । उनीहरूलाई देख्ने बित्तिकै बड्बडाउस आईहाल्छ "चन्दा, चन्दा । जहिले पायो चन्दा । आ... यिनीहरूलाई पाँच रूपैया दिएर पठाउनु ।" मेरो मन पैसा दिँदा आक्रोशले भरिएको छ । अग्रिम चन्दा माग्नेबाट तुरुन्त छुटकारा पाउनको लागि ध्याकुल छु ।

त्यस्तै कोही मन्त्री अथवा राजनेताले मलाई घरमा अथवा अफिसमा बोलाएर भन्यो कि फलानो कामको लागि चन्दा दिनुपर्छ । मलाई भने त्यस चन्दा प्रति अलिकति पनि रूचि छैन । तर राजनेता देखि डर छ । दिएन भने आजने कोटा, परमिट, लाइसेंस आदि काट्ने हो कि । कुनै जाँचपासमा अल्हाएर मेरो व्यापार घुमेट गराउने हो कि । यसै डरको कारण दान दिन्छु ।

मेरो एकजना साथीले फोन गरेर भन्यो कि फलानो कामको लागि अलिकति सहयोग गर्नुपर्छ । मलाई दान गर्नु त मन थिएन तर लाजले केही रकम दिन्छु ।

मेरो कोही साथीले कुनै कार्यका लागि दान दिएको छ । मलाई त्यसमा दानदिने कुनै इच्छा थिएन । तर दिएन भने मेरो इज्जतमा केही दाग लाग्नेछ, अरुले करा काट्नेछन् । यसको डरले दान दिन्छु ।

मेरो शत्रुले कुनै क्षेत्रका लागि यति दान दियो त्यसबाट उसको सम्मान बढ्यो । यसबाट मेरो मनमा ईर्ष्या भाव जाग्यो । यसको सम्मान तोड्न अथवा त्यसको बराबरीमा आउन, अहकारले चूर भएर उसको भन्दा बढी दान दिन्छु ।

यसप्रकार दिक्क मानेर, चिडचिडाएर, घृणाले, भयले, लाजले, प्रतिस्पर्धा, ईर्ष्या, वैमनस्य, घमण्ड, दौर्मनस्यपूर्ण चेतनाले दान दिएको छु भने र दान दिए पछि बेकारमा दिए भनेर पश्चाताप गरेको छु भने र न्याउरो मुख पारेको छु भने यस्तो दुर्मन चेतनाको दान मेरो लागि हितकारी हुँदैन, बल्कि मेरो अमंगल अहितको कारण पनि बन्दछ ।

धर्म चेतनाले गरेको सबै काम मंगलकारी हुन्छ । अधर्म चेतनाले गरेको सबै काम अमंगलकारी हुन्छ । त्यसैले सधैं धर्म चेतनाले नै दान दिनुपर्छ । धर्म चेतनाले दिएको दानबाट चित्त त्यागभावले भरिएको हुन्छ । परिहित, परसुखबाट मन प्रसन्न भएर मोदले भरिएको हुन्छ । तीनैकालमा प्रसन्न भएर रहने हुन्छ ।

दान दिनु अगाडि मनमा यसरी शोचकारी भाव जागीरहुन्छ कि म दान दिन्छु । मेरो दानले कति मान्छेको भलो हुन्छ । कतिको कल्याण हुन्छ । दान दिने समयमा पनि यी हर्षित - मुदित भावले भरिएको हुन्छ कि म दान दिँदैछु । मृत्स्थ धर्मको पालना गर्दैछु । मेरो दानले उनीहरूको हितसुख हुनेछ । अन्य अनेक मानिसहरूको

हित हुनेछ । दान दिए पछि पनि मेरो मन बार-बार यी नै शुभ भावहरूले भरिएको हुन्छ कि ओहो ! मैले उत्तम भोजन दान दिए, मैले उत्तम वस्त्र दान दिए, राम्रा औषधी दान दिए जुन खाएर त्यो व्यक्तिको शरीर र मन स्वस्थ-संबल हुनेछ र शील समाधि-प्रज्ञाको अभ्यास गरेर आफ्नो मंगल गर्नेछ र अनेकौं मानिसहरूको मंगलको कारण बन्नेछ । मैले यस कुट्टि दान गरेँ जसमा रहेर साधक शील, समाधि र प्रज्ञाको अभ्यास गर्नेछन् । समथ अथवा विपश्यना साधनाको अभ्यास गरेर निर्वाण-रसको सुख-शान्तिको स्वाद लिनेछन् र अनेकौंको सुख-शान्तिको कारण बन्नेछन् । मेरो दान पाउने व्यक्ति कोही जीवनमुक्त अरहन्त होस् अथवा अरहन्त सम्म पुग्ने मार्गको अनुगामी कोही जीवनमुक्त धर्मभावी संतपुरुष भएमा मेरो मन असीम आह्लाद - प्रह्लादले भरिन्छ- ओहो ! मेरो कस्तो सौभाग्य मेरो दानले यस्तो सन्त पुरुष अधिक समयसम्म स्वस्थ र सबल रहेर बाँच्नेछ र यसबाट कति मानिसहरूको हीत सुख हुनेछ । उनीहरूले मेरो दान स्वीकार गरेर मेरो भलाई गन्यो ।

यसप्रकार दान दिनु अगाडि, दान दिने समयमा र दान दिए पछि पनि दाताले आफ्नो निर्मल चित्तलाई प्रसन्नताले भरिन्छ र मुदुल बनाउँछ ।

पुम्बेक दाना सुमनो ह्यिति, ददं चित्तं यसीदये ।

दत्तवा असमनो ह्यिति, एसा यञ्जस्त सम्पदा ॥

दान दिने व्यक्ति दान दिनु अगाडि सुमन हुन्छ । दान दिदा चित्त प्रसन्न रसले भरिन्छ र दान दिएपछि मुदित हुन्छ । धर्म-चेतनाले दिएको दानको सुख सुम्पदा यस्तो हुनेछ ।

(साभार- 'विपश्यना' कार्तिक २०६४, वर्ष- २४, अङ्क- ६)

दानसाधना	
बनेपा मेन्सासेन्टर बाल आश्रम ध्यानकुटीलाई	
आर्थिक सहयोग दिनेहरू-	
१. हिरादेबी शाक्य, जमलबाट जुत्ता १२ जोर	
२. धर्मवीर शाक्य, जमल	रु. १००/-
३. भक्त उपासक	रु. ५००/-
४. स्व. बुद्धरत्न शाक्यको नाममा दानमाया शाक्य, खमा बहाः, भक्तपुर	रु. २,०१०/-

उद्धान कालिहि अनुद्धानो
युवा बली आलसिद्यं उपेतो
संखन्नसङ्कप्यमनो कुसीतो

पञ्जाय मगं अलसो न विन्दति

अर्थ- उद्योग, मेहनत गर्नु पर्ने समयमा उद्योग मेहनत नगर्ने, बलवान युवक भएर पनि अल्छी भएर बस्ने, चाहिदो नचाहिदो कु-चिन्तना गरी उच्च आकांक्षा केही नराख्ने, अलसी भएर बस्नेले पञ्जाको मार्ग प्राप्त गरी लिन सक्तैन ।

घटना- उपरोक्त गाथा भगवान बुद्धले जेतवन विहारमा बस्नु हुँदा तिस्स नामका एक अलसी भिक्षुको कारणमा भन्नु भएको थियो ।

एक समयमा भगवान् बुद्ध जेतवन विहारमा बस्नु भएको थियो । पाँचसय जना नयाँ भिक्षुहरू प्रव्रजित भएर भगवान् बुद्धसँग कर्मस्थान भावना विधि सिक्की जँगलमा ध्यान गर्न गएका थिए । ती मध्ये तिस्स नामका एकजना जँगलमा नगईकन जेतवनमै बसीरहे । जँगलमा गएका भिक्षुहरूले खूब उद्योग, मेहनत गरी कम समयमै अरहत्व लाभ गरे । अरहत भईसकेपछि ती भिक्षुहरू भगवान बुद्ध कहाँ गएर वन्दना गर्छौं, दर्शन गर्छौं भनी श्रावस्तीतिर लागे । बाँटोमा एकजना उपासकले भेटी ती भिक्षुहरूलाई भोलिपल्टको लागि भोजन निमन्त्रणा गर्‍यो ।

जब ती भिक्षुहरू जेतवनमा पुगे तिनीहरूलाई देखेर तथागत बडो खुशि र प्रसन्न हुनु भयो तिनीहरूको अरहत्व लाभलाई लिएर । उनीहरूसँग बुद्धले राम्रोसँग कुशल मंगलको कुराकानी गर्नु भयो । ती पाँचसय जना नयाँ भिक्षु मध्ये एकजना जो जेतवनमै बसीरहेका थिए उनीले अरहत

भएका नयाँ भिक्षुहरूसँग त्यसरी राम्रोसँग बार्तालाप गरी रहनु भएको देखेर उनको मनमा यस्तो लाग्यो- "तथागतले यिनीहरूसँग खूब राम्रोसँग कुराकानी गर्नुभयो । भसंग त बोल्नु पनि हुन्न । हुनसक्छ यिनीहरू अरहत भएकाले कुरा गर्नु भयो । मैले अरहत्व प्राप्त गर्न प्रयास नगरेर पछाडि परेछु जस्तो छ । आजैबाट म पनि अरहत्व लाभ गरेर बुद्धसँग कुराकानी गर्नेछु ।" यसरी मनमा सिद्धि उनी रातभर नसुतेर चक्रमण गरी ध्यान गरीरहे । निन्द्रा लागेकोले हिँड्दा उनी लडेछ र ढाडको हाडै भाँचेछ । पीडाले उनी चिच्याई चिच्याई कराएछ । उनको आवाज सुनेर उनलाई मद्दत गर्न ती बाँक भिक्षुहरू, जो उनीसँगै प्रव्रजित भएर अरहत भईसके, दौडी दौडी आए । उनलाई सहयोग गर्दागर्दै बिहानीपख भएछ । ती भिक्षुहरूले बाटोमा भेटेका उपासकले दिएको निमन्त्रणामा पनि जान सिएन । भगवान् बुद्धले ती भिक्षुहरूलाई पछि भेटेपछि सोध्नु भयो- "के भिक्षुहरू । आज तिमीहरू निमन्त्रणा पाएको ठाउँमा भोजन गएनौ ?" भिक्षुहरूले भएको कुरा वृत्तान्त सुनाए ।

तब भगवान् बुद्धले 'यसले तिमीहरूको लाभमा हानी पुऱ्याएको पहिले पनि थियो' भनेर तिनीहरूकै पूर्वकथा पनि सुनाउनु भयो । अनि पछि भन्नुभयो - "भिक्षुहरू जसले उद्योग गर्नुपर्ने समयमा उद्योग गर्दैन, उच्च आकांक्षा छोडेर अल्छी भएर बस्छ, उसको ध्यानको विशेषता प्राप्त गरी लिन सक्तैन, मार्गफल प्राप्त गर्न सक्तैन ।

यसरी आज्ञा हुनु भई तथागतले उपरोक्त गाथा भन्नुभयो । ■

क्र.सं.	सामग्रीको नाम	उपयोग	सामग्रीको विवरण
१	कम्प्युटर प्रिन्टर	कम्प्युटर	Computer (Promega Dynamic)
२	कम्प्युटर प्रिन्टर	कम्प्युटर	Computer (Promega Monitor)
३	कम्प्युटर प्रिन्टर	कम्प्युटर	Printer (HP deskjet 374)
४	कम्प्युटर प्रिन्टर	कम्प्युटर	Scanner (Scan Maker 330)
५	कम्प्युटर प्रिन्टर	कम्प्युटर	Fax

दुर्गादास रंजितको स्मृतिमा

■ भिक्षु अश्वघोष

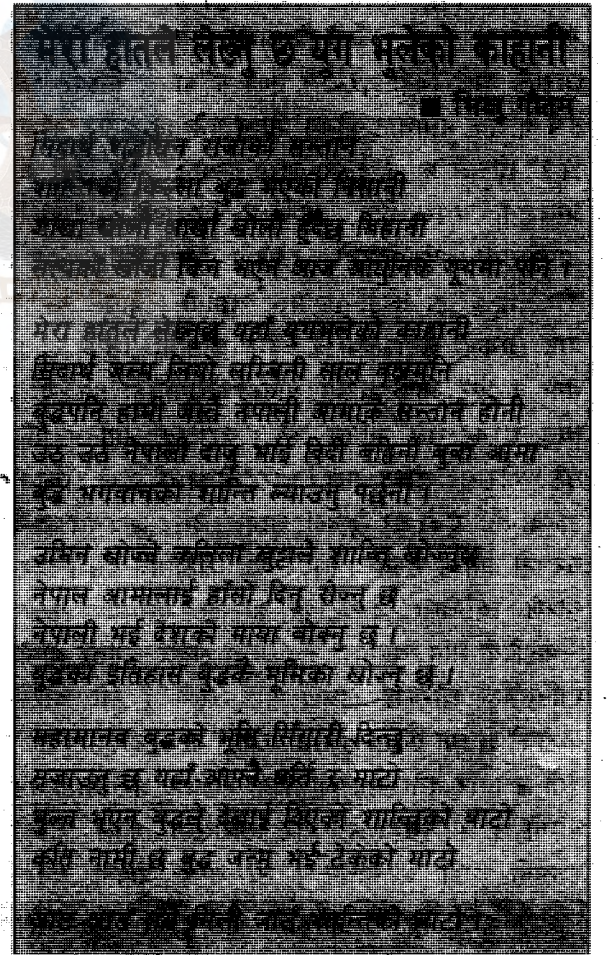
दुर्गादास रंजित ७७ वर्षको उमेरमा वि.सं. २०६४ पौष ३ गते दिवंगत हुनुभयो । “रूपं जीरति मच्चानं नाम गोतं नजीरति” अर्थात् मानिसको रूप जीर्ण भएपनि नाम र गोत्र स्मरणको रूपमा जीवित भइरहन्छ । भगवान् बुद्ध भन्नुहुन्छ— मानिसले यस संसारमा जन्म लिएदेखि ३ वटा तत्त्वहरू आफूसँगै बोकेर आएको हुन्छ । ती यसरी छन्— बुढो हुँदै जानु रोगी हुनु र मृत्यु हुनु । यो प्रकृतिको नियम हो । यसलाई कसैले पनि रोक्न सक्दैन ।

दुर्गादास रंजित बुद्ध पनि हुनुभयो । रोगी पनि हुनुभयो । उहाँले ७२, ७३ वर्ष देखि नै मृत्युसंग संघर्ष गरिरहनु भएको थियो । मरणानुस्मृति भावना स्मरण गर्दै हुनुहुन्थ्यो । हुँदा हुँदा उहाँ ७७ वर्ष सम्म जीवितै हुनुभयो । विरामी परेकोले दिन बिताउन नै गाह्रो भइरहेको छ भन्नु हुन्थ्यो । उहाँले तीन पटक सम्म ठूलूला अपरेशन गरिसक्नु भएको छ । मलाई समय समयमा भोजनको लागि निमन्त्रणा दिइरहनु हुन्थ्यो । जहिले पनि भन्नुहुन्थ्यो— “भन्ते । जीवनको केही ठिकाना छैन । कति दिन बाँचुला र ? घरमा गर्नु पर्ने कामहरू पनि सबै गरिसके । बाह्र (१२) वर्ष सम्म वर्षेपिच्छे एक एकवटा गरी १२ वटा बुद्ध शिक्षा सम्बन्धी पुस्तकहरू छापिसके । ७ वर्षसम्म हरेक वर्ष भिक्षुसंघबाट साप्ताहिक महापरित्राण पाठ र धर्मशिक्षा गराई उपस्थित सबै श्रोतावर्गलाई जलपान दान गरिसकेको छ । अनि सातदिन सम्म भन्तेहरूबाट धर्मोपदेश पनि राखेकोले मेरो मनलाई पूरा भरोसा छ । मनमा धैर्य र आनन्द पनि छ । अब जुन बेला मरे पनि केही पीर छैन । जीवन अस्थिर छ ।”

उहाँले यस्तो कुरा व्यक्त गरिरहनु भएको धेरै वर्ष भइसक्यो । उहाँ ७७ वर्ष सम्म त राम्ररी नै कुरा गर्न सक्नु हुन्थ्यो । अक्सिजन लिइरहनु हुन्थ्यो । वास्तवमा भन्ने हो भने उहाँ चार पाँच वर्ष बढि जीवित हुनुभएको कारण नै धर्म र औषधीले गर्दा हो । उहाँले धर्म सम्बन्धि पुस्तक छापने, महापरित्राण पाठ, धर्मशिक्षा गराउने, आदि पुण्य कार्यको असावा हरेक वर्ष टेकुमा बसिरहेका अशरण बुद्ध बृद्धाहरूलाई लुगा फाटाहरू, कम्बल आदि प्रदान गर्ने जस्ता पुण्य कार्यहरू पनि गर्नु हुन्थ्यो । सबैभन्दा बिसन नसकिने कुरा त उहाँले बुद्ध शिक्षाका पुस्तकहरू प्रकाशन गरी नारायणहिटी दरबार लगायत अन्य सबै राजनैतिक

पार्टीहरूका कार्यालयहरूमा समेत वितरण गर्ने गर्नुहुन्थ्यो । तर हामीहरूबाट प्रकाशित पुस्तकहरू सीमित क्षेत्रमा मात्र वितरण हुने गर्छ ।

“धम्मोहवै रक्खति धम्मचारी” अर्थात् धर्म गर्ने व्यक्तिलाई धर्मले रक्षा गर्छ भन्ने बुद्धवचन अनुसार उहाँलाई उहाँले गर्नुभएको धर्मले रक्षा गरेको छ । उहाँ मृत्यु भय देखि पटककै डसउनु हुन्न थियो । उहाँको श्रीमती छोराछोरीहरूले पनि उहाँलाई सन्तोषजनक तरिकाले नै सेवा गरिरहनु भएको मैले आफ्नै आँखाले देखेको हुँदा मलाई पनि सन्तोष नै लागेको छ । उपर्युक्त पुण्य कार्यको प्रभावले उहाँलाई शान्ति स्वस्ति होस् र उहाँको परिवारलाई पनि शान्ति होस् र धैर्य धारण गर्न सकोस् भनी कामना गर्दछु । ■

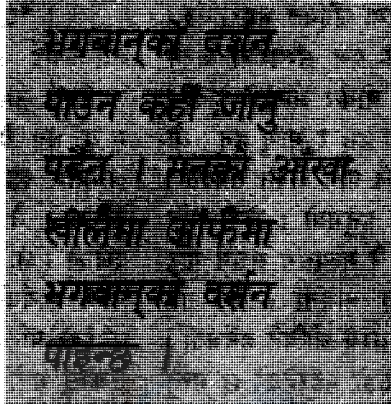

सुनेर, पढेर, बुझेर मात्र पुग्दैन अनुभव नै गर्नुपर्छ

■ नरेन्द्रनाथ भट्टराई

कुनै देशको राजधानीमा एउटा बुजुक चोर बस्दथ्यो। त्यो चोर यति चलाख थियो कि कसैले त्यसलाई पक्रन सकेका थिएनन्। त्यस चोरलाई पक्रनेलाई राजाबाट प्रशस्त इनामको घोषणा समेत भयो। तैपनि कसैले उसलाई पक्रन सकेनन्। यतिसम्म कि फलानो रात फलानीका घरमा म चोर्न आउँछु भनेर पूर्व जनाउ दिएर जाँदा पनि चोर्न सफल हुने तर उसलाई पक्रन चाहिँ नसक्ने।

चोर बुद्धो हुँदै गयो। एकदिन उसको एकमात्र छोरोले आफ्नो बाबुसँग चोरी गर्ने यो कुशल सीप सिकाइदिनुभयो भनी आग्रह गर्‍यो। कैयौँ दिनसम्म बाबुले कसै गरेन। छोरोले ज्यादै जिद्दी गरेकाले एकदिन बाबुले सोध्यो, “के तँले चोरीकै मार्गबाट जीवन यापन गर्ने दृढ अटोट गरेको हो?” छोरोले आफ्नो दृढता व्यक्त गर्‍यो। “लौ त उसो भए आजराती मसँग हिँड्, चोर्न म सिकाइदिउँला” भनी आफ्नोसाथ लिएर हिँड्यो। दुबैजना एउटा घरभित्र पसे। छोरोलाई एउटा कोठाभित्र पस्न लगायो। बाबुले बाहिर बाट छेस्कनी लगाइदियो र ‘चोर कोठामा पसेको छ!’ भनी कराएर आफू घरमा आएर ओछ्यानमा पल्टियो। त्यस घरका सबै मानिस उठे। वरपरका मानिस पनि उठे। चोरलाई खोज्न थाले। चोर पसेको कोठाको ढोक्रामा ताल्चा तोडिएको तर छेस्कनी लागेको देखेर आश्चर्य मान्दै घरपटी हातमा मैनबत्ती लिएर त्यो कोठाभित्र पसे। छोरा चोरले त्यसैबेला घरपटीको हातको बत्तीलाई फुकेर निभाइदियो अनि त्यहाँबाट सुँडकुच्चा ठोकेर घरतिर आयो, मानिसहरू चोरलाई लघाउँ पछि लागे। त्यो चोरले बाटोको छेउमा एउटा तलाउ देख्यो। तत्काल एउटा ठूलो ढुंगो उचालेर तलाउमा फालिदियो र आफू अर्कै बाटोबाट भाग्यो। मानिसहरूले चोर तलाउमा फाले हाँल्यो भन्ठानी त्यहीँ अलमलिए। ऊँ चाहिँ आफ्नो घरमा

सकुशल आइपुग्यो। घरमा आएर हेर्दा त बाबु मस्तसँग निद्राइसकेको। मनमनै छोराले विचार गर्‍यो, ‘मेरो बाबुले के गरेका होलान्?’ भवाई पक्राउन खोजेका हुन् भने किन पक्राउनु? नत्र कोठाभित्र पसालेर चोर-चोर भनी किन कराउनु। यही विचारमा थियो कि बाबुले आँखा खोलेर, ‘तेरा कुरा भोलि सुनुला जाँ गएर सुत्’ भनेर आफू पनि उता फर्केर सुत्‍यो। छोराले रातभर बाबुपति अनेक शंका-उपशंका गरेर

बितायो। भोलिपल्ट सँगै बसेर चिया खाँदै बाबुले छोरालाई सोध्यो “लौ भन्त अब हिजो राती के भयो?” छोरोले भन्यो, “पहिलो कुरा कसैले पक्रन नसक्ने गरी चोर्न सिकाउँछु भनेर लैजानुभयो। कोठाभित्र थुनेर चोर-चोर भनी कराएर फन् आफू चाहिँ भागेर मलहँ पक्राउन पो खोज्नु भयो! यस्ता किन?” बाबुले सोध्यो, “पहिले भन् तँलाई के-के भयो अनि कसरी भागिस् र घर आइस्? तँले त्यहाँबाट उम्कन के-के योजना बनाइस्?” छोरोले भन्यो, “कहाँको योजना? कहाँको सोचाइ? आफू त्यहाँ थिइन केवल भाग्ने, उम्कने उत्कण्ठा मात्र त्यहाँ थियो। मैले त यहाँ घरभित्र पसेपछि मात्र यो चाल पाएँ।” यो कुरा सुनेर बाबुले गद्गद् हुँदै छोरोलाई अकमाल गर्दै भन्यो “तँ सफल भइस्? तँले कुञ्जी पाइस्, तँले जम्तिस् अब तँलाई कसैले कहिल्यै पक्रन सक्तैन। कसैले सिकाएर आँखा अथवा आफूले पनि सोचेर, विचार गरेर योजना बनाएर गरेको कर्म पूरा कहिल्यै हुँदैन। प्रबलता, प्रगाढता, उत्कण्ठाबाट निकलेको कुरा नै दिगो हुन्छ, सदा रहन्छ, सत्य हुन्छ।”

ज्ञानको लागि पनि चोरको छोराकोभन्दा उत्कट अभीप्सा हुनुपर्छ। ज्ञान-भित्रै दुबेर मन, शरीरलाई विर्सिने अबस्थामा पुग्नुपर्छ। तब मात्र सच्चा ज्ञान थिन्छ।

योग अभ्यास विधि - भाग ३३

रेकी, योगा शिक्षक एवं प्रा.चि. डा. गोपाल प्रधान
रेकी वैकल्पिक उपचार केन्द्र, भोटाहिटी, काठमाडौं - ४२२४०८५

प्रातः भ्रमण (Morning-Walk)

योगाभ्यास गर्न अगाव सुक्ष्म व्यायाम गर्नु नितान्त आवश्यकता छ र सूक्ष्म व्यायामका लागि थुप्रै प्रकृयाहरू छन् ति मध्य प्रातः भ्रमण (Morning walk) पनि एक महत्वपूर्ण व्यायाम हो ।

स्वस्थ जीवनका तीन सूत्रहरू छन् ।

भोजन, व्यायाम, विश्राम । व्यायाम अनेकौ प्रकार का छन् र हरेक व्यायाम पद्धतिहरूको आफ्नै दृष्टिकोण छ । समग्रतामा हेर्ने हो भने व्यायामले शरीरलाई फुर्तिलो बनाउनुका साथै मानसिक कार्य दक्षता बढाउँछ । आज भोलि व्यस्तताका कारण हामीहरूले व्यायाम आदि गर्न छोडेका छौं । जसका कारण हाम्रो समाजमा विभिन्न प्रकार को मनोकाईक रोगद्वारा ग्रसित हुँदै गई रहेको छ ।

व्यायामको अर्थ अत्यधिक शारीरिक श्रम गर्नु पर्छ भन्ने होइन । बरू हल्का व्यायाम गर्नाले शरीरलाई बढी लाभप्रद हुन्छ । सोही अनुरूप लाभप्रद प्रातः भ्रमण (Morning walk) का बारेमा जानकारी प्रस्तुत गर्न लागेको छु । यो व्यायाम बच्चादेखि बृद्धसम्म सबैले गर्न सक्दछन् र यथेष्ट लाभ प्राप्त गर्न सक्दछन् । मधुमेह, उच्च रक्तचाप एवं हृदय रोगका रोगीहरूलाई प्रातः भ्रमण महत्वपूर्ण व्यायामको रूपमा आधुनिक स्वास्थ्य पद्धतिले पनि स्वीकार गरी सकेको छ । त्यस्तै बृद्ध अवस्थामा अन्य सुक्ष्म व्यायाम गर्न नसक्नेहरूलाई पनि प्रातः भ्रमण महत्वपूर्ण व्यायाम हुन सक्दछ ।

प्राकृतिक चिकित्सा पद्धति अनुसार पनि बिहानको प्रातः भ्रमणले मस्तिष्कलाई पोषण मिल्दछ । जसबाट मस्तिष्कका अचेत कोषहरूमा चेतनाको प्रकाश प्रकाशित हुन्छ । प्रातः भ्रमण नियमित गर्न नितान्त आवश्यक छ प्रातः भ्रमण ईच्छा अनुसार गर्नु भन्दा नियमित तालिका बनाएर हिंड्नु पर्दछ । प्रातः भ्रमणको शुरूवात पहिलो दिन २० मिनेटबाट शुरू गरी ९० मिनेट सम्म गर्न सकिन्छ । प्रातः भ्रमण पश्चात् आराम पनि अति

आवश्यक भएको हुनाले प्रातः भ्रमण पश्चात नियमित १५/२० मिनेट अनिवार्य आराम गर्नुपर्दछ । प्रातः भ्रमण गर्ने व्यक्तिले आहार विहारमा पनि पूर्ण ध्यान दिनु नितान्त आवश्यकता पर्दछ जसबारे आगामी अंकमा जानकारी गराउने छु । ■

द्रव्यमानसि (गाईराजा) साह्यातः

मिन्तुना । मिन्तुना ॥

■ प्रेमलक्ष्मी तुनाधर

सारगु धर्मरूपी जीवने सारगु धर्म सुधलाः
पुन निर्माण धर्मकीर्ति विहार ३ न्याई बुई
न्यायकासीन्द्र भाइराजा साह्यातः मिन्तुना ।

बुद्ध भवनयात ध्यावीक

जातया लोपुई न्याः वत

अमित्य बोध सुइका

भजनयात यमकाः दीम्क भाइराजा साह्यातः प्रथम ।

अमून्य जीवनया मून्य सुइका

बुद्ध धर्मयात मान्यता इयका

धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजनयात सस्त्रधर्मका

धर्मजागृ भन प्रदानयाना

सफल व्यक्तित्वया ज्वलन्तः म्दसिका

निवादीन्द्र भाइराजा साह्यातः अभिवादन

वधेकः यागु जीवन, परिवार सुखपूर्वक न्यायाना

धर्मय अभिवृद्धि जयाः बुद्ध शासनयात देवा

विवादी फय्या धकाः कृतज्ञता, मिन्तुना, प्रणाम

अभिवादन, सुभाय, ज्वलन्तः यागु

संग्रहः यात ज्ञानमाला देवाः सुखयातः ज्वना

धर्मकीर्ति बौद्ध ज्ञानमाला भजन धले

धर्म नबनोस् सनातनी लोकाचार मात्र

■ डा. गणेश मासी

धर्म-कति प्यारो शब्द । कसलाई मन नपर्ला धर्म ? मन शुद्ध राख्ने, आफ्नो र अर्काको पनि हित हुने काम गर्ने । काटमार हिंसा नगर्ने, नचोर्ने, भूठ नबोल्ने, व्यभिचार नगर्ने, नशालु पदार्थ सेवन नगर्ने - अनि हुँदैन त यो पृथ्वी स्वर्ग जस्तो ! परोपकार गर्ने, अरूलाई आफू जस्तो ठानी व्यवहार गर्ने- कति राम्रो धर्म !

तर गर्ने के ? भइरहेको त्यस्तो छैन । जता हेर्‍यो उतै भ्रगडा, कलह, ठगी, भूठ व्यवहार, बेइमानी, भ्रष्टाचार, घूस, हत्या हिंसा, आतंक, धम्की, बलात्कार, दुःख, अंशान्ति ! अधमै अधर्म । खै, कसले पालन गरी रहेको छ धर्म ? सबै आफ्नै स्वार्थमा व्यस्त छन्, कुकर्म गरेर होस् वा सुकर्म, सबै आफ्नै भलो चाहन्छन् ।

किन भइरहेछ यस्तो अन्धेर ? कसले हामीहरूलाई बलपूर्वक भने जस्तै अधर्ममा लगाई रहेको छ ? कसैले हामीलाई सार धर्मको बाटो छेकीदिन्छ ? गहीरिएर हेर्नुस् त, पाँच शत्रुहरू देख्नु हुनेछ ।

शत्रु नं १. अज्ञान र अन्धविश्वास

अज्ञानको कारण हामी जान्दैनौं, यथार्थ ज्ञान हुँदैन । अन्धविश्वासको कारण जान्ने प्रयास पनि गर्दैनौं । कागले कान लग्यो भने पछि पत्याएर काग पछि लाग्छौं । बुद्धि विवेक प्रयोग गर्दैनौं । पहिले देखि चलेर आएको भनेर पनि, धेरैले यस्तै गरेर आएको भनेर पनि, पत्याई रहन्छौं । कुनै किताबमा यस्तै लेखेको छ भनेर वा ठूला बडाले यस्तै भन्छन् भनेर पनि प्रश्नै गर्दैनौं, आँखा चिम्ली अन्धो सरी पत्याउँछौं - यस्तैलाई भनिन्छ अन्धविश्वास । फलस्वरूप सारलाई असार देखी रहन्छौं, असारलाई सार देखीरहन्छौं । यस्तै भएर धर्मको बाटो छोडी मूर्ख भै भटकी रहन्छौं ।

शत्रु नं २. मनमा विकारहरू

मनका विकारहरूलाई क्लेशहरू, मनको कालो मयलपत्रहरू वा पाशाविक प्रवृत्तिहरू भने पनि हुन्छ किनकि यसले हाम्रो मनमा आसक्ति, राग, मोह, मनकामनाहरू, द्वेष, रीस, बदला लिने भावना, संसारमा भटकाई राख्ने तृष्णा, आदि पैदा गर्छन् अनि हामीहरू पशुतुल्य व्यवहार गर्न थाल्छौं । अरू र आफूमा मोहवश भएर भेद गर्छौं, कहिल्यै मर्न नपर्ने जस्तो गरी संसारमा दौडी रहन्छौं, लोभ गर्छौं, डाह, ईर्ष्या, घमण्ड गर्छौं । भय, त्रासको कारण बलियोको चाकरी, प्रशंसा, स्तुति गर्छौं, कमजोरहरूको दलन, दमन, शोषण गर्छौं, मान्छे भएर पनि

पशुसरह व्यवहार गर्छौं ।

यिनै विकार वा मयल पत्रहरूको प्रभावमा परेर अधर्महरू गर्छौं, जस्तै हिंसा हत्या, चोरी, डकैती, व्यभिचार बलात्कार, मादक पदार्थ सेवन, भूठ बोल्ने, षडयन्त्र गर्ने, आदि ।

शत्रु नं ३. धर्मको नाममा गरिने सनातनी रीतिरिवाज, लोकाचार

धर्मको नाममा गरिने सनातनी रीतिरिवाज वा हाल चलेको रीतिरिवाजमा लोकाचारहरू, गर्नलाई त वडो राम्रो, धैर्य भनेर गरिन्छन् । यन्त्र वत भएर यस पछि थो, यस पछि यो गर्नुपर्छ भनेर क्रमानुसार गरिन्छन्, परन्तु यी सबै रीतिरिवाज निभाउन मात्रै गरिन्छन्, यी सबै गर्नाले हाम्रो मनको कालो मयल पत्रमा रक्तिभर कमी आउँदैन, हामी ज्यों का त्यों पशु जस्तै भै रहन्छौं र व्यवहार गर्छौं । पूजा, आज्ञा, व्रत, उपवास, बत्तीबाल्ने, कथा हाल्ने, कथा सुन्ने, माग्नेलाई दिने, चाडपर्व मनाउने, भोज भदोरे खाने, यी सबै बर्सेनी गरेर पनि हामीमा मानवीय गुणहरू आउँदैनन्, पशुजस्तै नै व्यवहार गरी रहन्छौं । अझ मैले यति धर्म गरेँ उति धर्म गरेँ भन्ने अभिमानको कालो पत्रहरू थप्ने कामहरू मात्र हुँदै गर्छ । कोही अरूलाई देखाउनको लागि दान धर्मादि गरेर हिँड्ने पनि हुन्छन्, यसबाट पनि अभिमानको मयल पत्र अझ बाक्लो बन्छ । यस्ता लोकाचारहरूले मूल सार धर्मको स्मृतिलाई दबाएर छलाएर धर्मको मूल बाटोलाई छेकी दिन्छन् । यो चलाक शत्रु संग बच्न अति मुश्कील हुन्छ ।

शत्रु नं ४. सामाजिक विकृतिहरू

हाम्रो समाजमा विसमता छ, समाज एउटा कार खाना जस्तो चलीरहेछ, जस्मा थोरै धनाढयहरू र धेरै खान लाउनै नपुग्ने गरीवहरू उत्पादन भै रहन्छन् । त्यस्मा पनि फेरी हरेक २५ वर्षमा भने जस्तै जनसंख्या डबल हुँदै गइरहन्छ । यसले गर्दा समस्या अझ विकराल बन्छ । 'बुभुक्षितं किम् न करोति पापं' भने जस्तै भोका नांगाहरूले आफ्नो पेट र परिवार पालन के मात्रै पाप गर्दैनन् ? धर्मका कुराहरू यिनीको कानमा पस्दैन पनि, पसे पनि बुझ्दैनन् । उता धनाढयहरू धन मदले मस्त रहन्छन्, तत्पर्य धर्मको चासो हुँदैन, देखाकटी धर्म मात्र गरी टोपल्छन् । यसैले पनि हाम्रो समाजमा धर्म तिर भन्दा पनि पाप तिर भुकाव धेरै देखिन्छ ।

शत्रु नं ५. विज्ञान तथा प्रविधि

विज्ञान तथा प्रविधिले हुन त हाम्रो समाजमा भौतिक सुख सुविधाहरू पुऱ्याई दिएको छ, तर विज्ञान संगै वैज्ञानिक चिन्तन र विचारधाराहरूको पनि प्रभाव बढ्दैछ ।

यसले समाजमा दोहोरो असर पर्दैछ - एकातिर वैज्ञानिक ज्ञान र चिन्तनको विकासले हाम्रा पुराना अन्धविश्वासको आधारमा खडा रहेका धर्महरू जोखिममा परिरहेको छ, अर्कातिर विशेष गरी नयाँ पुस्ताका मान्छेहरूमा, भौतिकवादको असरले गर्दा, भौतिक सुख सुविधा मोज मस्ती भएत पुगिहाल्यो नि, धर्म कर्म के लाई चाहियो भन्ने प्रवृत्ति विकसित भइरहेको छ; त्यसैले धर्मको साटो स्वार्थको व्यवहार बढ्दै गइरहेको छ ।

विज्ञान तथा प्रविधि भौतिक सुख सुविधा र भौतिक वादी विचार संगै अपरिमित धेरै शक्ति - जस्तै वास्तु र बमको शक्ति, आणविक शक्ति, आदि पनि मान्छेको हातमा पारी दिएको छ । अनि धर्ममा आस्था हराउँदै गएको र पाशविक प्रवृत्तिहरूमा कुनै कमी नआएको कारणले पनि यस अपरिमित शक्तिलाई परस्पर विध्वंस मच्चाउन र बलियोले निर्धोलाई दबाउन प्रयोग गरिरहेकाछन् ।

जबसम्म मान्छेहरूमा पाशविक प्रवृत्तिहरू हावी

रहन्छन्, तबसम्म भौतिक सुख सुविधा र मोज मस्तीले मात्र शान्ति सुख ल्याउन सक्तैन, वैज्ञानिक ज्ञान भएर पनि प्रज्ञाहीन पशु समान मान्छेहरूले आफ्नो जीवनमा दुखनै निम्त्याई रहन्छन् । धर्मका सार कुराहरू केवल काल्पनिक हुनजान्छ । त्यसकारण आजको वैज्ञानिक युगमा, सार शुद्ध धर्मको प्रचार प्रसार हुन अत्यन्त जरूरी छ । पुरानो जमानामा धर्महरूमा भित्र्याइएका अन्धविश्वास अवधारणाहरूलाई अब क्रमशः शुद्धिकरण गर्दै लैजानु पर्ने वैज्ञानिक युगको चाहना हो, तर युगमा पनि धर्मको मूल सारहरूको प्रचार प्रसार र समाजमा प्रयोग हुनु अत्यन्त जरूरत छ ।

माथि उल्लेख गरिएका मूल सार धर्मबाट हामीलाई विमुख गराउने यी पाँच शत्रुहरूलाई राम्ररी चिनी, यिनीहरूलाई धर्मको बाटोबाट पन्छाउन के गर्नु पर्‍यो त्यो हाम्रो दायित्व वा कर्तव्य बोध गरी हामीहरू अगाडि बढ्नु छ । योजना बद्ध कदमहरू चाल्नु अत्यन्त जरूरी छ ।

अप्रमादी भएर यस्ता सुकर्महरूमा हामीहरू लाग्न शकौ । हामीले रक्षा गरेको शुद्ध सार धर्मले हाम्रो पनि रक्षा गरोस् सबैको मंगल होस् । ■

अनिच्छावत् संसारो उपादवय धम्मिनो
उपज्जित्वा निरुज्जन्ति तेस उपससो सुखो

दिवंगत मंगलदास महर्जन

सिद्धिमंगल बुद्ध विहारया उपाध्यक्ष मंगलदास महर्जन
श्वहे २०६४ साल कार्तिक १२ गते दिवंगत जग्गुलि बेकःया छेजपिन्स संसारया अनित्य
स्वभावयात लुमंकाः धैर्य धारण याय् फय्मा धकाः सिद्धि मंगल बुद्ध विहारया
उपासक-उपासिका पाखें श्रद्धाञ्जलि देछानागु जुल ।

कि कामले अलच्छिना

■ भिक्षु संघरक्षित

एक दिन बोधिसत्वका अरु साथीहरू उत्तलाई सम्झाउन आए— “हेर साथी, त्यो अलच्छिन दरिद्रको सङ्गत गरेर तिनीलाई के हुन्छ र ? उसलाई किन तिमी घरमा आउन दिन्छौ ? आखिर उसले तिमीलाई के नै दिन सक्छ र ?”

आफ्नो साथीहरूको त्यस्तो कुरा सुनेर बोधिसत्वलाई दुःख लाग्यो । उनले साथीहरूलाई राम्ररी भने— “हेर साथीहरू, नाममात्र अलच्छिन भएर के भयो र ? पण्डितहरू नामको पछाडी दौडिदैनन् । कालकण्णि मेरो बच्चादेखिको साथी हो । म उसलाई दुःख परेको बेला छोड्न सक्तिन ।”

समय बित्दै गयो । एक दिनको कुरा भियो । बोधिसत्व आफ्ना परिवारहरूसहित गाँउमा जानुपर्ने भयो । घरमा कुरुवा बसिदिनेसमेत कोही भएन । यस्तो समयमा बोधिसत्वले आफ्नो साथी कालकण्णिलाई घरमा राखे । यो कुरा अरुलाई पटककै चित्त बुझेन तर पनि उनीहरू कसैले केही भनेनन् । उनीहरू सबै गाँउमा गए ।

सेठ लगायत सारा परिवार गाँउमा गएको कुरा चोरहरूले पनि थाहा पाए । उनीहरू सेठको घरमा चोर्न धेरै समय अधिदेखि मौकाको ताकमा थिए । आज बल्ल उनीहरूले त्यो मौका पायो । सबै चोरहरू एक ठाँउमा जम्मा भए । भित्ता, बाकस आदि फोर्न सामानहरू पनि

एक समयमा बोधिसत्व सेठको रूपमा जन्मे । उसका बालकदेखिका एकजना साथी थियो । उसको नाम कालकण्णि हो, जसको अर्थ हुन्छ -अलच्छिना ।

समय बित्दै गयो । बोधिसत्वलाई त राम्रै भयो तर उसको साथी कालकण्णि भने विस्तारै गरीब हुँदै गयो । हुँदा-हुँदै खान-लाउनमा पनि उसलाई धौधौ पर्नथाल्यो । उसलाई सानै दुःख भयो ।

यस्तो दुःखद समयमा बोधिसत्वले आफ्नो साथीको सहायता गरे । आफूले सक्दोरूपमा पालन-पोषण पनि गरे तर यो कुरा बोधिसत्वमा परि वारलाई मन परेन । उनीहरू कालकण्णिलाई अलच्छिना भएर घृणा गर्दथ्यो । घरमा आउँदा पनि हेपेर व्यवहार गर्दथे, तिरस्कारको दृष्टिले हेर्दथे ।

उनीहरूले बोधिसत्वलाई बरोबर सम्झाउँथे, कालकण्णिलाई छोडिदिने सल्लाह दिन्थे । यो सल्लाहले बोधिसत्वलाई केही प्रभाव पर्दैनथ्यो । उनले आफ्नो साथीको साथ छोडेन । परिवारका सदस्यहरूले भनेको कुरा नमानेपछि उनीहरूले बोधिसत्वका अरु मिल्ने साथीहरूलाई नै एकपल्ट सम्झाइदिने आग्रह गरे ।

बोके । अनि त्यही राती सेंठको घरको चारैतिर घेरा हालेर बस्नथाले ।

बाहिर चोरहरू आएको कुरा कालकण्णले पनि सुईको पाइहाल्यो । अब भएन फसाद । के गर्ने ? घर मा आफू बाहेक कोही छैन । चोरहरूसँग लड्न पनि त सकिन्न । ऊ के गर्ने के नगर्ने भनी सोचिरह्यो । उता चोरहरू बिस्तारै बिस्तारै अघि बढिरहेका थिए ।

आखिरमा कालकण्णले एउटा जुक्ति निकाल्यो । ऊ घरभरि होहल्ला गरे ठूलो स्वरमा धेरै मान्छेहरू भएको जस्तै कराउन थाल्यो । घरभरि पनि बत्ति बाल्यो । ठूलो स्वरमा करायो- “ल, ल । अब हिलो भयो । कसैले बाजा बजाऊ । कसैले शंख फुक । केही नाच । कोही तालि बजाऊ ।”

उ, आफै छिटो छिटो बाजाहरू बजाउँथ्यो, शंख फुक्थ्यो, तालि बजाउँथ्यो अनि विभिन्न स्वर निकालेर हल्लाखल्ला गर्दथ्यो ।

सेंठको घरबाट आएको आवाज सुनेर चोरहरू तर्सिए । “अहो, सेठ र उनका सबै परिवारहरू घरबाहिर

गएको भन्ने खबर त भूठो रहेछ । यहाँ त सबै छन् । भागौ, छिटो ज्यान बचाएर । हामीलाई समात्ने ठूलो षडयन्त्र भएको जस्तो छ ।” यस्तो भन्दै चोरहरू सामान त्यहीं-त्यहीं छोडेर यताउता भाग्न थाले ।

भोलिपल्ट मान्छेहरूले घर वरिपरि

सामानहरू छरिएर रहेको देखेर के भयो ? भनी सोध्न थाले । कालकण्णले राति भएको सबै कुरा सुनायो । सबैले उसको प्रशंसा गर्‍यो ।

केही समय पछि बोधिसत्व-सेंठ पनि परिवार हरूसहित घर फर्के । त्यहाँ आउनासाथ मानिसहरूले गएको राती त्यहाँ भएको सबै कुरा सुनाउन थाले । त्यो कुरा थाहापाएर उसले आफ्नो साथीको ठूलो प्रशंसा गरे । अनि एकपल्ट आफ्नो साथीलाई बेस्सरी अँगालो मान्यो । उनले आफ्नो धनसम्पत्ति जुक्तिद्वारा बचाएकोमा आभार पनि प्रकट गरे ।

कालकण्णको त्यो कामले घरका सबै मान्छेहरूले पनि उसप्रतिको नकारात्मक भावना छोडिदिए । उनीहरू ऊप्रति खुशी पनि भए । पछिदेखि ऊ घरमा आँउदा उसलाई आदर-सम्मानको दृष्टिले व्यवहार गर्नथाल्यो ।

यसरी ती दुई साथीहरू पछिसम्म त्यसरी नै मिलेर आनन्दसँग जीवन बिताए । ■

धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनघात गृहणी
 धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजनघात शीघ्र सारणी
 पाठ्य प्राप्त गर्नु भन्दा पुरक उल्लेख जुयास्वम् ३ ।
 ०६४ पृष्ठ २ गते - इश्वरमान सिंह तुलाधर रु १५,०००/-
 ०६४ पृष्ठ ७ गते - कमला पुरमा रु २२००/-

धर्मकीर्ति पत्रिकाको विशेष सन्वयहरू
 रु. ११९
 विशु अमृत तुलाचन
 सगम पथ, बुटवल, लुम्बिनी
 रु. १,००५/-

धीधः विहारलाई सहयोग
 १) धीधः विहारको नव भवन निर्माणार्थ सहयोग दिने डा.डा. ल. वा अष्टनारायण मानन्धर, स्व. आमा श्रीमतीको सार्थक चन्द्रमाया मानन्धर वटु रु १०,००५/-
 २) डा.ता शन्तुमाया महर्जन, बुटवल रु १०,००५/-

अनिच्छावत् सञ्चारा उपायस्य धम्मिणे
उपज्जित्वा निरुत्थानि तेसं ऊपसमो सुखो

जन्मः
वि.सं. १९७२ वैश्व ४ गते

दिवंगतः
वि.सं. २०११ वैश्व ४ गते

दिवंगत देवीलानी तुलाधर

धर्मकीर्ति पत्रिकाका विशेष सदस्य देवीलानी तुलाधर दिवंगत हुनुभएकोले उहाँका परिवारले यस अनित्य स्वभावको संसारलाई यथार्थ रूपमा बुझी यस दुःखद् घडीमा धैर्यधारण गर्न सकुन् भनी श्रद्धाञ्जली व्यक्त गर्दछौं ।

धर्मकीर्ति पत्रिका परिवार

धर्मकीर्ति बिहार, भीम न.घं, काठमाडौं

अनिच्छावत् सञ्चारा उपायस्य धम्मिणे
उपज्जित्वा निरुत्थानि तेसं ऊपसमो सुखो

जन्मः
वि.सं. १९८८ मंसिर २१ गते

दिवंगतः
वि.सं. २०१४ वैश्व ३ गते

दिवंगत दुर्गादास रजिजत

धर्मकीर्ति पत्रिकाका विशेष सदस्य मञ्जली, टेकुका श्री दुर्गादास रजिजत दिवंगत हुनुभएकोले उहाँका परिवारले यस अनित्य स्वभावको संसारलाई यथार्थ रूपमा बुझी यस दुःखद् घडीमा धैर्यधारण गर्न सकुन् भनी कामना गर्दछौं ।

धर्मकीर्ति पत्रिका परिवार

धर्मकीर्ति बिहार, भीम न.घं, काठमाडौं

(बौद्ध जागरण अभियानको सन्दर्भमा)

नगदेश बुद्धविहार, मध्यपुरदेखि बोधिज्ञान बुद्धविहार,

रम्मापुरसम्म : एक चर्चा

■ कृष्णकुमार प्रजापती

गत अक्टोबर १८ देखि २९, २००७, अर्थात् वि.सं. २०६४ कार्तिक १ देखि १२ गतेसम्म सञ्चालित विपश्यना ध्यान शिविर संख्या ५६७ मा सम्मिलित भई ध्यान भावना अभ्यास गरी घर फर्कदा युवा बौद्ध समूहका सल्लाहकार, सहकर्मी तथा सहधर्मी कल्याणमित्रले फोन गरी जानकारी दिनुभयो, “यही कार्तिक १७ देखि २० गतेसम्म मध्यपश्चिमाञ्चल, भेरी अञ्चल, बर्दिया जिल्लाको मगरागढी गा.वि.स. वडा नं. ८, रम्मापुरस्थितको बुद्धनगरमा स्थापना गरेको ‘बोधिज्ञान बुद्धविहार’ स्थलमा युवा बौद्ध समूह, काठमाडौं र बोधिज्ञान बुद्धविहारको संयुक्त आभोजनामा दुईदिने बौद्ध जागरण शिविरमा सरीक भई प्रशिक्षण दिनुपर्ने।” उक्त उल्लिखित विपश्यना ध्यान शिविरमा सातौं पटकको ताजगीपन अभ्यास (Refreshment Exercise) गरी घर पुग्नासाथै आएको फोनको प्रत्युत्तर सकारात्मक तवरले स्वीकारी सहभागी हुने काम गर्नु।

युवा बौद्ध समूहका सल्लाहकार, कल्याण मित्र विपेन्द्र महर्जनको अनुरोध र आग्रहलाई स्वीकारी गत कार्तिक १७, २०६४ को शनिवार बिहान ६:०० बजेतिर काठमाडौं जुद्धसडक, दमकल या भूबोलपार्कको सडकमा भेला हुन पुग्यौं। त्यहाँ श्रद्धेय भिक्षु सुशील, डा. लक्ष्मण शाक्य, सल्लाहकार श्री विपेन्द्र महर्जन र उहाँकी धर्मपत्नी, म कृष्णकुमार प्रजापती र युवा बौद्ध समूहका कोषाध्यक्ष तेजनारायण मानन्धर उपस्थित भई सन्नासाथ हामीहरू बसेको माइक्रोबस त्यहीबाट दक्षिणतर्फ लागी लगनटोल, ब्रह्मटोल हुँदै टेकु नेशनल ट्रेडिङ भवन अगाडि पुगेपछि युवा बौद्ध समूहका संस्थापक अध्यक्ष एवं वरिष्ठ सल्लाहकार, बौद्ध विद्वान हर्षमुनि शाक्य र उहाँकी धर्मपत्नीलाई लिएर चक्रपथ, कलङ्कीतर्फ हुँदैकियो। कलङ्कीमा कुरेर बस्नुभएका श्रद्धेय भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविरलाई पनि माइक्रोबसमा सितको प्रबन्ध मिलाई हामी हाम्रो गन्तव्यतर्फ लम्कियो। कलङ्कीबाट थानकोट, नागदुङ्गा हुँदै विहान ८:३० बजेतिर काठमाडौं उपत्यका, नेपालमण्डलबाट बिदा भई जाँदा नागदुङ्गादेखि ट्राफिक जामको स्वाद धाध्यतावश: लिनुपऱ्यो। नौबिसेसम्म कशीव पौने दश बजेसम्मको ट्राफिक जामपछि

निष्फिक्रीका साथ गुड्डै जाँदा, रफ्तारमा जाँदा चितवनको River Side होटेलमा बिहानको भोजन पौने १२ बजेतिर गर्नु र केही क्षणको विश्रामपश्चात दिनको १२:३० बजेबाट चितवन जिल्ला पार गरी नारायणी पुलबाट बिदा भई नवलपरासी जिल्लाको गैडाकोट, बेल्डिया, रजहर, टाङ्कोट हुँदै डाउने पहाडको उकालीओराली भई चोरमारा कावासोती हुँदै नवलपरासी जिल्ला पार गरी सुनवल हुँदै बुटवलको चौरास्ता, मुख्यसडक पुग्दानपुरदै लुम्बिनी विकास कोषका उपाध्यक्ष डा. केशवमान शाक्यलाई मोबाइलमार्फत सम्पर्क गरी बुटवलबाट सिधै पश्चिमतिर हॉबन् खोज्दा उहाँले आज कपिलवस्तु जिल्लाको यातायात बन्द भएको जानकारी दिई हामीहरूको टोलीलाई उहाँको आतिथ्य स्वीकार्न लुम्बिनीमा आउन आग्रह गर्नुभयो र उहाँको हार्दिक आमन्त्रणलाई स्वीकारी लुम्बिनीतर्फ दिनको २:३० बजेतिर मोडिंदा बाटोमा पर्ने अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध परियत्ति बुद्ध विहार स्थल पनि अवलोकन गर्ने साझा सहमति भएपछि त्यसतर्फ लाग्यौं। संयोगवश: सो दिन त्यस बुद्धविहारमा ‘महान कथिन दानोत्सव’ जस्ता पवित्र कार्यक्रम भईरहेको दिन भएकोले विहाराधिपति श्रद्धेय भिक्षु जटिललगायत सम्पूर्ण भिक्षु गण र उपासकउपासिकाहरू कार्यक्रममा व्यस्त रहनुभएको पाएँ। विहारका केन्द्रीय अध्या सी.वी. घेतानेज्यूको आग्रहलाई स्वीकारी चियापानजस्ता सत्कार बाट लाभान्वीत हुन पुग्यौं। र लगत्तै त्यस बुद्धविहारबाट बिदा भई भैरहवा नाघि सकेपछि लुम्बिनी नपुरदै बीच बाटोमा पर्ने “पुगताभूमि बुद्धविहार” अवलोकन गर्न पुग्यौं। विहारको रेखदेख गर्ने मानिस बाहेक अरू कोही पनि नभई शून्यजस्तो विहारको पर्यावरण अवलोकन गर्नु, रमाइलै रहेछ। सुन्दर नयाँ विहारमा कोही पनि भन्तेहरू नभएको देखी हाम्रो टोलीमा सहभागी बन्न आउनुभएका श्रद्धेय भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविरले त्यस विहारका दायक उपासकउपासिकाहरूले प्रार्थना गरी आग्रह गर्नुभयो भने त्यस विहारको रौनकता र सुन्दरतामा थप योगदान पुऱ्याउने मनसाय व्यक्त गर्नु हुँदा हामीले साधु ! साधु !! भनी साधुवाद ! व्यक्त गरेका थियौं। तत्कालीन मन्त्री एवं नेपाली कांग्रेसका नेता उपासक रामकृष्ण ताम्राकारका दिवंगत बुबा

पूर्णबहादुर ताम्राकार एवम् ममतामयी माता गणेशकुमारी ताम्राकार, जो त्यस विहारका संरक्षिका पनि हुनुहुन्छ, को कृतज्ञ गुणलाई जाहेर हुने गरी 'पुगताभूमि बुद्ध विहार' भनी नामाकरण गरी संस्थापन गर्नुभएको विहारको आफ्नो छुट्टै विशेषता र कार्यक्रम रहेको छ । सो विहार निर्माणमा ठूलो परिमाणमा तन, मन र धनको योगदान मन्त्रीज्यूका ममतामयी आमालगायत परिवारजनको रहेको छ र थियो पनि । त्यसको अलावा विदेशी दाता एवम् स्वदेशी दाताहरूको पनि कमी रहेन, थिएन । त्यहाँ उल्लिखित मार्बल पाटोमा लिखित विवरणलाई अध्ययन गरेमा स्वतः ज्ञात हुने भयो । त्यस बुद्धविहार स्वयम्भू चैत्याकारमा रहेको छ भने भिन्न गर्भमा भगवान् बुद्धको प्रतिमा प्रतिस्थापित गरी त्यसको चारैतर्फ हल भएकोले बुद्ध पूजाजस्ता पवित्र कार्य गर्न सुगम हुने आभाष गरिन्छ र त्यस चैत्यको पछिल्लिर छेउमा अलगगै ठूलो भवन रहेछ, त्यसमा रेडक्रसजस्ता सामाजिक सेवाभावको कार्यक्रम गर्ने स्वतः सिद्ध हुने नै भयो । चैत्यको उत्तरतर्फको छेउमा भिक्षुहरूको आवासगृहको रूपमा निर्मित चिटिक परेको भवन रहेछ । बुद्धविहारको द्वार नै आकर्षक र सुरक्षायुक्त ढङ्गाट निर्माण गरिएको आभाष मिल्दछ ।

यसरी बुटवलदेखि लुम्बिनीसम्मको बीच बाटोमा परेको दुईवटा थेरवादी बुद्धविहारको अवलोकन भ्रमणपश्चात सिधै पवित्र लुम्बिनीतर्फ हुँदाकै सवा चारबजेतिर लुम्बिनीको प्रवेशद्वारमा लुम्बिनी विकास कोषका श्रद्धेय उपाध्यक्ष एवम् युवा बौद्ध समूहका सल्लाहकार डा. केशवमान शाक्य स्वयम् उपस्थित भई हामीलाई स्वागत गर्नुभयो र उहाँसँगै सिधै उहाँको क्वार्टरमा पुग्यौ र त्यसपछि लगत्तै बोधिसत्व सिद्धार्थ गौतमले यस धरतीमा पदार्पण गर्नुभएको पवित्र चिन्ह (Marker-Stone) को दर्शन गर्न गयौ र अशोक स्तम्भलगायत पुष्करीणी पोखरीको अवलोकन गरी सकेपछि माइक्रोबसमा बसी महायानी बुद्धविहार निर्माण स्थलतर्फ गई सर्वप्रथम चिनियाँ गुम्बामा (बुद्धविहार) निरीक्षण, अवलोकनपश्चात् थेरवादी बुद्धविहार क्षेत्र अन्तर्गत राजकीय थाई बुद्धविहार अवलोकन गरी चियापानमा समेत सरिक भयौ र त्यहाँबाट सिधै माथि विश्वशान्ति स्तुप, निचिरेन सम्प्रदाय, जापानद्वारा निर्मित एसियामै सबभन्दा ठूलो विश्वशान्ति स्तुत अवलोकन गरी, घुमी सकेपछि केही मिनेट शान्तपूर्वक आराम गरी फर्की श्रद्धेय उपाध्यक्ष डा. शाक्यको क्वार्टरमा पुग्नअगावै लुम्बिनी प्रवेशद्वार बाहिर श्रद्धेय भिक्षु मैत्री महास्थविरबाट निर्मित बुद्धविहार अवलोकन र मैत्री भन्ते दर्शन गर्न त्यस विहारमा मयौ । श्रद्धेय भन्तेज्यूप्रति वन्दना अभिवादन जाहेर गरी सकेपछि भलाकुसारीको

कुराकानीपश्चात हाम्रा कार्यक्रमबारे अवगत गराउने कार्य भयो । भेरी अञ्चल, बर्दिया जिल्लाअन्तर्गतको मगरागढी गा. वि. स. वडा नं. ८ स्थितको रम्मापुर गाउँको बुद्धनगरमा स्थापित बोधिज्ञान बुद्धविहारमा सो विहारका उपासकउपासिकाहरूको अनुरोध र आग्रहमा युवा बौद्ध समूहको पूर्ण सहयोगमा दुईदिने बौद्ध जागरण शिविर सञ्चालन गर्न जान लागेको कुरा बताएँ । श्रद्धेय भिक्षु मैत्री महास्थविरज्यूले भन्नुभयो, "तपाईंहरू त्यतातिर लाग्ने हो भने मध्यपश्चिमाञ्चलमा बुद्ध मूर्ति एउटा पनि पुगेको छैन, लगेको छैन । यदि तपाईंहरूले जिम्मा लिई लानुहुन्छ भने एउटा बुद्ध मूर्ति दिएर पठाउन सक्छु ।" हामीले पनि उहाँको कुरोपट्टि सकारात्मक जवाफ दियौ । हुन्छ, यहाँले दिनुहुन्छ भने, लैजान तयार र उत्सुक छौ । लैजान्छौँ भनी बुद्ध मूर्ति राखेको पुस्तकालय कक्षमा हेर्न जाँदा त्यहाँ दुईवटा भू-स्पर्श मुद्राको थाई बुद्ध मूर्ति दर्शन गर्न पुग्यौ र भोलिपल्ट बिहान लैजाने मनसाय व्यक्त गरी मैत्री भन्तेको विहारबाट हामीहरू लुम्बिनी विकासकोषका श्रद्धेय उपाध्यक्ष डा. केशवमान शाक्यको अतिथि भई उहाँको क्वार्टरतर्फ प्रस्थान गयौ र उहाँकै क्वार्टरमा खाना खाने काम सकिएपछि हर्षमुनि शाक्य र उहाँकी धर्मपत्नी, त्यस्तै गरी विपेन्द्र महर्जन र उहाँकी धर्मपत्नी गरी चारजना क्वार्टरमै शयन गर्ने व्यवस्था भयो र हामीहरू तीनजना र डाइभर, खलासीसमेत ५ जना लुम्बिनी विकास कोषको (Guest House) मा सुत्न पुग्यौ ।

भोलिपल्ट अर्थात् २०६४ कार्तिक १८ गते आइतबार बिहान ६:०० बजे उपाध्यक्षको क्वार्टरमा भेला भई त्यहाँबाट हामीहरूको सल्लाह बमोजिम बिहान ७:०० बजेतिर श्रद्धेय भिक्षु मैत्री महास्थविरज्यूको विहारमा गई बुद्ध मूर्ति लैजान मैत्री भन्तेसँग अनुरोध गयौ । उहाँ अत्यन्त प्रसन्न मुद्रामा हामीलाई बुद्ध मूर्ति हस्तान्तरण गर्न उत्सुक हुनुभई पुस्तकाबन्ध कक्षको साँचो खोली बुद्ध मूर्ति दिनुभयो । हाम्रै टोलीका श्रद्धेय भन्ते धर्मगुप्त महास्थविर र सुशील भन्ते, मैत्री भन्तेको अतिथि भई सो रात त्यस विहारमा शयन गर्नुभएकोले उहाँहरूलाई पनि डाकी डा. केशवमानज्यूको मोटरमा बुद्ध मूर्ति र श्रद्धेय भिक्षुद्वयलाई व्यवस्था मिलाई हामीहरू दुईवटा मोटर ध्यानघाट कपिलवस्तु भई निगलहुवाको ४ नं. रूटबाट महेन्द्र राजमार्गका जितपुर भन्ने स्थानमा निस्की त्यहाँबाट सिधै हामीहरू पश्चिमतिर लम्केका थियौ । बाह्र बज्न केही मिनेट अगावै बीच बाटोमा रोकी भोजन गर्नतिर लाग्यौ । हामीहरू बाह्रजनाको लागि दुईवटा होटलमा खानाको व्यवस्था गरी भोजन गयौ र त्यहाँबाट कही पनि नरोकी स्फारको गतिमा अर्थात् ११०-१२० किलोमिटर

को गतिमा नेपाले कुर्दिवा बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको सैनिक एरियामा पुगी। सोधनी गर्दा थहाँबाट २०० मिटरजति पर पुगेपछि सक्रिय उपासक इन्द्रबहादुर भगवले राजमार्ग दक्षिणी छेउमै बौद्ध झण्डा हल्लाई, फर्फराई हामीलाई स्वागत गर्न एक बौद्ध जमात आइपुगे र सहाँहरू अधिवाधित्री हामी बसी आएको माइक्रोबस, बुद्ध मूर्ति राखी स्याएको डा. केशवमानको भ्यान विस्तारै बुद्धनगरस्थितको बोधिज्ञान बुद्धविहारतर्फ लाग्यौं र ५, १० मिनेटको बाटोपश्चात् विहार क्षेत्रमा प्रवेश गर्नु।

बोधिज्ञान बुद्धविहार रहेको रमणीय बनोद्यानमा पुग्नासाथै बौद्ध जागरण शिविरको कार्यक्रम शुभारम्भ गरियो। बुद्धविहारको तर्फबाट सोही विहारका उपासक इन्द्रबहादुर भगवले स्वागत मन्त्रघ्य दिई स्वगत गर्ने कार्य भयो भने शिविरको उद्घाटन हामीले लगेको याई बुद्ध मूर्ति अगाडि व्यवस्था गरिएको तीनवटा प्रज्ञाको ज्योतिरूपी दीप प्रज्वलन लुम्बिनी विकास कोषका श्रद्धेय उपाध्यक्ष डा. केशवमान शाक्यज्यू र श्रद्धेय भिक्षु धर्मगुप्त महास्वविरज्यूबाट संयुक्त तवरले गरी विधिबत् उद्घाटन गरियो। सो कार्यक्रमका अध्यक्षता सोही विहारका अध्यक्ष धनबहादुर भगवले गर्नुभएको थियो। शिविरको पहिलो कक्षा लुम्बिनी विकास कोषका श्रद्धेय उपाध्यक्ष डा. केशवमान शाक्यज्यूले "दश पारमिता" विषयमा सरल र सङ्क्षेपमा सिलसिलेवार ढङ्गबाट दान पारमितादेखि उपेक्षा पारमितासम्मको विषयमा आकर्षक र रोचक तवरले प्रस्तुत गरी १:१० मिनेट बितेको पत्तो नै भएन। उहाँको धैर्यव्यस्ताको कारणबाट लगत्तै नै लुम्बिनीतर्फ प्रस्थान गर्नुभयो र अर्को कक्षा श्रद्धेय अन्ते सुशिलज्यूबाट बुद्धकालीन घटनाको ऐतिहासिक विवेचना सरल र सरस ढङ्गबाट प्रस्तुत गर्नुभयो भने श्रद्धेयभिक्षु धर्मगुप्त महास्वविरज्यूबाट "बुद्ध पूजा" गर्ने विधिबारे सरल ढङ्गले प्रस्तुत गर्नुभयो। यसरी पहिलो दिन अर्थात् २०६४ कार्तिक १८ गते, आइतबारको दिनमा दुईवटा कक्षा सञ्चालन गरी प्रथम दिनको जागरण अभियान सम्पन्न गरियो र बाँकी भएको समय हामीहरूले बर्दिया जिल्ला, मगरागढी-८ स्थितको रम्मापुर गाउँको भ्रमण गरी सन्ध्याकालदेखि सो विहारका अध्यक्ष उपासक धनबहादुर भगवज्यू, जो भूतपूर्व सैनिक हुनुहुन्छ, को घरमा अतिथि भई रातिको भोजनसमेत ग्रहण गरियो र विनाविघ्नबाधा आरामपूर्वक रात काट्ने काम भयो। त्यस गाउँको एउटा विशिष्टता र रोमाञ्चकारी अनुभव हामीले महसुस गर्नु। त्यस्तो गर्मी ठाउँ, बनजङ्गलको संघारमा अर्थात् बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जको समीपमा रहेको गाउँबस्तीमा लामखुट्टे (मच्छर) को हैरानी भोग्नुपरेन। 'लामखुट्टेविहीन क्षेत्र

रहेछ'। यस पत्तिकारले सक्रिय उपासक इन्द्रबहादुरजीसित बेकुक्क (राति) सुत्ने बेलासाथ सोधे, "के यहाँ लामखुट्टेले दुःख दिँदैन?" प्रत्युत्तरमा उहाँले भन्नुभयो— "यहाँ लामखुट्टे हुँदैन।" यस्तै अनुभव यस पत्तिकारले आजभन्दा चारवर्ष अघिको असार महिनामा अर्थात् गत २०६० असार ७ गते, शनिबारको दिन ललितपुर जिल्लाको दक्षिणतर्फको विकट पहाडी बस्ती भएको मानिखेल गा.वि.स. वडा नं. १ स्थितको सि.ख.न. गुम्बाको उद्घाटन कार्यक्रममा शेरवाद बौद्धदासक केन्द्रीय परिषदको उपाध्यक्षको हैसियतले सहभागी हुन जाँदा पनि वर्षायाम, असार महिना, प्रचण्ड गर्मी भएको, पहाडको फेदीमा रहेको सानो उपत्यकाजस्तो भएको ठाउँमा पनि "लामखुट्टेविहीन" सुन्दा आश्चर्यमा परेका थियौं। अतः नेपालजस्तो गरिब जनता बसोबास गर्ने गर्मी र पहाडी एवम् बनजङ्गल भएको स्थानमा पनि औलो र हैजाको कारण बन्न सक्ने ठाउँ लामखुट्टे मुक्त क्षेत्र हुनु र रहनु पनि प्रकृतिकै देन रहेछ। यस्तो पनि हुँदो रहेछ।

भोलिपल्ट अर्थात् मिति २०६४ कार्तिक १९ गते सोमबार पनि सो विहारका श्रद्धेय अध्यक्ष उपासक धनबहादुर भगवको परिवारजनकै जलपानदेखि भोजनसम्मको आतिथ्यलाई स्वीकारी प्रातःकालीन भोजन बिहान १० देखि ११ भित्र सकाई हामीहरू सो बुद्धविहारको रमणीय बनोद्यान बुद्धनगरमा ११:०० बजेदेखि दिनभरको जागरण अभियानमा सरिक भयौं। सो दिनको शुभारम्भको एक घण्टाको जागरण कक्षा युवा बौद्ध समूहका संस्थापक अध्यक्ष एवम् वर्तमाने सल्लाहकार बौद्ध विद्वान हर्षमुनि शाक्यज्यूले 'बुद्धकालीन समाजको चित्रण' बारे सरस र दिलचस्पीपूर्ण तवरले सिनुभयो भने अर्का वरिष्ठ सल्लाहकार ज्ञानू महागुधिका श्रद्धेय अध्यक्ष बौद्ध विद्वान विपेन्द्र महर्जनज्यूले 'भञ्जशीलको महत्त्व' बारे गहन तवरले बुद्धकालीन कथासमेत जोडी शीलको पालन गर्नुपर्ने, शील भङ्ग गर्नाले भोग्नुपर्ने जस्ता कुराहरू अगाडि सारी रोचक तवरले कथासमेत भन्न भ्यानउनुभयो। जागरण शिविरका तेस्रा प्रशिक्षक बौद्ध विद्वान डा. लक्ष्मण शाक्यज्यू, जो दुई दशकभन्दा बढी प्रवर्जित जीवन अपनाई भिक्षुसमेत भई प्रत्यक्ष अनुभव गर्नुभएका, ले 'शील, समाधि र प्रज्ञाको महत्त्व' बारे केलाई-केलाई, फारीफारी भगवान् बुद्धका अजर, अमर बचन पाली भाषामा समेत प्रस्तुत गरी त्यसको व्याख्या विश्लेषणसमेत गरी प्रशिक्षार्थीहरूलाई समय बितेको पत्तो नभएको आभाष दिलाएक थिए। मध्यान्तरमा चियापानको व्यवस्था गरियो। १५ मिनेटपश्चात् लगत्तै जागरण शिविरको चौथो कक्षा थपै लेखका

पंक्तिकार, नगदेश बौद्ध समूहका सचिव उपासक कृष्णकुमार प्रज्ञपतीले 'भगवान् बुद्धका समकालीन भिक्षुहरू' बारे हामीले अवगत भई राख्नुपर्ने, भगवान् बुद्धलगायत उहाँका समकालीन अर्हत भिक्षुहरू १२५० जनामध्ये कम्तीमा पनि एक प्रतिशत भिक्षुहरूको जीवनी, जीवन चर्याबारे थाहा पाउनुपर्ने भनी बुद्धकालीन अंगुलीमाल भिक्षु र आनन्द भिक्षुबारे उच्चारण गरी त्यस्तै व्यक्तित्वबारे थाहा पाउन उपस्थित सहभागी प्रशिक्षार्थीहरूलाई नगदेश बौद्ध समूहबाट प्रकाशित विषयवस्तु सुहाउँदा यसै पंक्तिकारका कृति 'भगवान् बुद्धका समकालीन भिक्षुहरू—एक चर्चा' नामक पुस्तक र बुद्धपूजा विधि भएको पुस्तकहरू वितरण गर्ने कार्य गरियो भने उपस्थित प्रशिक्षार्थीहरूको जिज्ञासा मेटाउने तवरले उहाँहरूले उठाउनुभएका मौखिक र लिखित प्रश्नहरूको उत्तर दिई शान्त गर्ने काम गर्नसमेत पुगे । त्यसैगरी युवा बौद्ध समूहका तर्फबाट पनि शैक्षि सामग्रीस्वरूप पुस्तकहरू वितरण गरियो ।

अन्तिम प्रशिक्षक श्रद्धेय भिक्षु धर्मगुप्त महास्थविरज्यू, जो प्रमुख अतिथिको रूपमा पाल्नुभएको थियो, ले 'बुद्धपूजा विधि' बारे रोचक ढङ्गले प्रस्तुत गर्नुभयो । बुद्ध शरणं गच्छामि, धम्मं शरणं गच्छामि, संघं शरणं गच्छामि जस्ता त्रि-रत्न शरणलाई कण्ठस्थ पार्न सरल होस् भन्नाखातिर लयबद्ध ढङ्गले सिकाउनुभयो । अन्तमा युवा बौद्ध समूहका कोषाध्यक्ष तेजनाहायण मानन्धरले सधन्यवाद व्यक्त गरी प्रशिक्षण शिविरका सभापति एवम् बोधिज्ञान बुद्धविहारका अध्यक्ष उपासक धनबहादुर मगरलाई विहारको उन्नतिखातिर रु. ५,०००/- को धनराशि समूहको तर्फबाट हस्तान्तरण गर्नुभयो । बौद्ध जागरण शिविरका अध्यक्ष धनबहादुर मगरले, "हामीलाई एक आकर्षक भू-स्पर्श मुद्राको थाई बुद्ध मूर्तिको साथमा आर्थिक सहयोग गर्नुभएकोमा आभार प्रकट गर्दछौं । मध्यपश्चिमाञ्चलको ग्रामीण क्षेत्र यस मगरगढी न, रम्मापुर, बुद्धनगरसम्म आउनु भई हामीलाई भगवान् बुद्धद्वारा प्रतिपादित बुद्धधर्म र दर्शनबारे विभिन्न बौद्ध विद्वानहरूले प्रशिक्षण गरी बोध हुने सुअवसर दिनुभएकोले यहाँ विद्वानजनहरूप्रति कृतज्ञताका साथ आभार व्यक्त गर्दछु । साथै उहाँहरूको आयु आरोग्य तथा सुस्वास्थ्यको कामना गरी साधुवाद व्यक्त गर्दछु" भन्नुभयो । भू-स्पर्श मुद्राको थाई बुद्ध मूर्तिको व्यवस्था गरिदिनु भएकोमा श्रद्धेय भिक्षु नैत्री महास्थविरज्यूप्रति आभार व्यक्त गरी उहाँमार्फत थाई बुद्ध मूर्ति दिलाउन शाही थाई बुद्धविहारप्रति पनि कृतज्ञ भई आराका साथ बुद्ध मूर्ति प्राप्त भएको, ग्रहण गरेको लिखित पत्र लुम्बिनी विकास कोषका श्रद्धेय उपाध्यक्ष डा. केशवमान

शान्यज्यू, जो उक्त बौद्ध जागरण शिविरमा प्रमुख अतिथिको रूपमा पाल्नुभएको, ले आफ्नै गाडीमा राखी लगनुभएको पनि स्मरण गरिन्छ, लाई हस्तान्तरण सो बुद्धविहारका सक्रिय युवा उपासक इन्द्रबहादुर मगरले गर्नुभएको थियो ।

गत २०६४ कार्तिक १९ गते, सोमबार दिउँसाँ ४:३० बजेतिर त्यस रमणीय वनोद्यान बुद्धनगर जहाँ बोधिज्ञान बुद्धविहार रहेको छ, मा उपस्थित उपासक उपासिकाहरूलगायत सम्पूर्ण प्रशिक्षार्थीहरूको तर्फबाट बिदा भई काठमाडौं फर्कने क्रममा राति ९:३० बजेतिर बुटवलमा पुगी एउटा होटेलमा खाना खाँदा र रातिको बास पत्र चैत्य विहारमा आशुपूर्वक बसियो । भोलिपल्ट बिहान सो विहारका अनगारिका कमला गुस्मा भन्तेद्वयसंगायत हामीहरू सबैलाई सामान्य जलपानको व्यवस्था गरियो । उहाँ गुस्माको आतिथ्यलाई स्वीकारी जलपानपश्चात् त्यहाँबाट रफ्तारमा कुदी, दौडाई आउँदा बिहान १०:१५ बजेतिर नारायणगढ पुगियो र चित्रवन विहारको एकछिन अवलोकनपछि त्यहाँबाट रफ्तारमा गुद्धा मनकामना केन्द्रको स्टेशन रहेको कुरिनटार पुग्दा बिहान ११:४५ बजेको रहेछ र लगत्तै त्यहाँको एक होटेलमा आरामका साथ मिठो भोजन ग्रहण गरी दिनको १:०० बजे त्यहाँबाट पुनः काठमाडौं तर्फ प्रस्थान गर्दा २ घण्टापछि अर्थात् दिनको ३:०० बजे धानकोट नागदुङ्गा पुग्यौ र ४ दिनपछि पुनः काठमाडौं उपत्यकाभित्रको ऐतिहासिक स्वयम्भू चैत्यलाई टाढाबाट आए पनि "बन्धामि चैत्तियं सब्बं सब्बठानेसुपतिट्ठितं" भनी मनभन्दै दर्शन अभिवादन गर्दै फर्कने काम गर्नु । १२० कि.मी. प्रतिघण्टा सफ्तारमा कुदीदौडी आएका हामीहरूले नैकाप ओशकोदेखि नै काठमाडौंको अस्तव्यस्ततासम्बन्धी ट्राफिक जामको तित्तै स्वाद बाध्यतावश: लिनुपन्थो । खल्से महशुस गर्नुपन्थो । नैकापदेखि रत्नपार्कसम्म पुग्न एकघण्टाको ट्राफिक जामको सामना गर्दै, दिक्क मान्दै आइपुगेका थियौं । म पनि रत्नपार्कबाट पुरानो बाटो भई मध्यपुर ठिमीनगरको बहाखा बजार हुँदै नगदेश प्रवेश गरेँ र झिट्टिगुण्टा घरमा राखी नगदेश बुद्धविहारको धम्महलमा पुगी देवमनुष्यका शास्ता (गुरु) को प्रतिमूर्ति, शान्तिका महानायक, तथागत गौतम बुद्धको प्रतिमूर्ति अगाडि पञ्चाङ्ग बन्दना गरी पुनः शान्तिको श्वास फेरि उपस्थित युवा उपासक-उपासिकाहरूप्रति ४ दिनको यात्रा विवरण प्रस्तुत गर्ने पुगे । कल्याणमित्रहरू उक्त यात्रा विवरणबाट औघी स्थाएका महशुस गरियो । सबैलाई साधुवाद ! सबैको जय मङ्गल होस् ! भवतु सब्ब मङ्गलम् !

(२०६४ मंसिर ४ गते, मंगलबार)

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सममासम्बुद्धस्स”

मिलिन्द-प्रश्न - ९

(संक्षिप्त वृत्तान्त - दोस्रो परिच्छेद)

अनुवादक : आनन्द प्रधान

(क) लक्ष्मण -प्रश्न

१. पुद्गल प्रश्न मीमांसा

त्यसपछि राजा मिलिन्द आयुष्मान नामसेन हनुभएको ठाँउमा जानुभयो र उनलाई नमस्कार र अभिवादन गरिसक्नु भएपछि एकछेउमा बस्नुभयो । आयुष्मान नागसेनले पनि उत्तर (जवाफ) मा राजालाई अभिनन्दन गर्नुभयो । त्यसो गर्नुहुँदा राजाको चित्तलाई सान्त्वना मिल्यो ।

त्यतिबेला राजा मिलिन्दले सोध्नुभयो- “भन्ते ! तपाईं के नामले चिनिनु हुन्छ, तपाईंको शुभ नाम ?”

“महाराज ! ‘नागसेन’ नामले मलाई चिन्दछन् र मेरा सब्रहमचारी (गुरुभाइ, सहपाठी) हरूले मलाई यही नाम लिएर बोलाउनुहुन्छन् । महाराज ! हुनत (यद्यपि) आमा-बुबाले नागसेन, सुरसेन, वीरसेन अथवा सिंहसेन यस्तै कुनै नाम राखिदिनु हुन्छन् तर यी सबै खालि व्यवहार (काम चलाउ) गर्नको लागि नाम (संज्ञा) मात्रको हो, किनकि यथार्थ (वास्तव) मा यस्तो कुनै एउटा पुरुष (आत्मा) छैन ।

त्यति बेला राजा मिलिन्दले भन्नुभयो- “मेरा पाँच सय यवन र अस्सीहजार भिक्षुगण ! तपाईंहरू सुन्नुहोस् ! आयुष्मान नागसेनको भनाइ छ- “यथार्थमा कुनै एउटा पुरुष छैन । उनको यो भनाइले के बुझ्नुपर्ला ?”

“भन्ते नागसेन ! यदि कुनै एउटा पुरुष छैन भने कसले तपाईंलाई चीवर, भिक्षा, शयनासन र ग्लान-प्रत्यय (औषधी) दिनुहुन्छ ? कसले ती वस्तुहरू भोग गर्छ ? कसले शीलको रक्षक गर्छ ? कसले ध्यान-भावनाको अभ्यास गर्छ ? कसले आर्य-मार्गको (आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग) फल निर्वाणको साक्षात्कार (दर्शन, प्रत्यक्ष अनुभव) गर्छ ? कसले जीव-हिंसा (प्राणातिपात) गर्छ ? कसले चोरी (अदत्तादान) गर्छ ? को मिथ्या-भोग (काम-वासना) मा आसक्त (अनुरक्त) हुन्छ ? कसले झूटो कुरो गर्छ ? कसले मदिरा (मद्य, रक्सी) पिउँछ ? कसले यी पाँच अन्तराय कार

क-कर्म (पञ्चपाप) गर्छ ? यदि यस्तै कुरो हो भने न पाप छ, न पुण्य, न पाप र न पुण्य कर्महरू गर्ने कोही छ र न कोही गराउनेछ, न पाप र पुण्य कर्महरूको कुनै फल हुन्छ । भन्ते नागसेन ! यदि तपाईंलाई कसैले मारिदियो भने के कसैलाई मारिदिएको मानिन्न र ? भन्ते नागसेन ! त्यसो हो भने तपाईंको कोही आचार्य पनि थिएन, कोही उपाध्याय पनि थिएन, तपाईंको उपसम्पदा पनि भएको छैन ।

तपाईं भन्नुहुन्छ तपाईंको सब्रहमचारीहरूले तपाईंलाई ‘नागसेन’ नाम लिएर बोलाउनु हुन्छन् भने यो ‘नागसेन’ के हो ? के यी केशहरू नागसेन हुन् ?

“होइन महाराज ।

यी रौंहरू नागसेन हुन् ?

होइन महाराज ।

यी नङ, दाँत, मांस, स्नायु (नसा, शिरा), हाड, मिर्गौला, मुटु, कलेजो, क्लोमक, फियो, फोक्सो, ठूलो आन्द्रा, सानो आन्द्रा, भूँडी, दिसा, पित्त, खकार (कफ), पीप, रगत, पसिना, मेद, आँसु, बोसो, च्याल, सिँगान, लस्सा (लसिका), मगज नागसेन हो ?

होइन महाराज ।

भन्ते ! त्यस्तो भए के तपाईंको रूप नागसेन हो ?

होइन महाराज ।

के तपाईंको वेदनाहरू नागसेन हुन् ?

होइन महाराज ।

तपाईंको संज्ञा (नाम, मन) नागसेन हो ?

होइन महाराज ।

तपाईंको संस्कार नागसेन हो ?

होइन महाराज ।

तपाईंको विज्ञान नागसेन हो ?

होइन महाराज ।

भन्ते ! त्यसो भए के रूप, वेदना, संज्ञा, संस्कार र विज्ञान सबै एकसाथ मिलेर नागसेन हो ?

होइन महाराज ।

भन्ते ! त्यसो भए के यी रूपदिग्भन्दा भिन्न कोही छैन भन्ते ।

नागसेन छ ?

छैन महाराज !

भन्ते ! तपाईंलाई सोध्दा सोध्दा थाके तर नागसेन के हो यो थाह लागेन । त्यसो भए के 'नागसेन' खालि शब्द मात्र हो त ? वास्तवमा 'नागसेन' ह्ये के ? भन्ते । तपाईं भूटो, कुरो गर्नुहुन्छ कि नागसेन कोही होइन ।

त्यसपछि आयुष्मान नागसेनले राजा मिलिन्दलाई भन्नुभयो— "महाराज ! तपाईं क्षेत्री धेरै सुकुमार (कोमल अंगको) हुनुहुन्छ । यो मध्यान्ह (टन्टलापुर चर्को घाम) को तातो भतभत पोल्ने बालुवा तथा गिट्टी ढुंगाले भरिएको भूँइमा हिंडेर आउनुहुँदा तपाईंको खुट्टा दुःखिरहेको होला र शरीर थाकेको होला, मन नरमाइलो लागेको होला र धेरै शारीरिक पीडा भइरहेको होला । के तपाईं हिंडेर यहाँ आउनुभयो अथवा कुनै सवारी साधनमा बसेर आउनु भयो ?

"भन्ते ! म हिंडेर होइन रथमा बसेर आएको हुँ ।"

महाराज ! यदि तपाईं रथमा बसेर यहाँ आउनु भएको हो भने मलाई भन्नुहोस् त तपाईंको रथ कहाँ छ ? महाराज ! के ईषा (दंड, डन्डी) रथ हो ?

होइन भन्ते ।

के अक्ष (धुर) रथ हो ?

होइन भन्ते ।

के पाडरा (चक्का, चक्र) रथ हो ?

होइन भन्ते ।

रथको पञ्जर (खाका, ढाँचा) रथ हो ?

होइन भन्ते ।

के रथको डोरीहरू रथ हो ?

होइन भन्ते ।

के लगाम रथ हो ?

होइन भन्ते ।

के चाबुक (कोरा) रथ हो ?

होइन भन्ते ।

महाराज ! ईषा इत्यादि (यस्तै अरु) सबै मिलेर के रथ हो ?

होइन भन्ते !

महाराज ! के ईषा इत्यादि भन्दा पर कहीं रथ छ ?

"महाराज ! तपाईंलाई सोध्दा सोध्दा म थाके तर रथ कहाँ छ भन्ने कुरो थाह लागेन । के रथ खालि एउटा शब्द मात्र हो त ? आखिरमा यो रथ हो के ? महाराज ! तपाईं रथ छैन भनेर भूटो कुरो गर्नुहुन्छ । महाराज ! सारा जम्बुद्वीपको तपाईं सबैभन्दा ठूलो राजा हुनुहुन्छ तर तपाईं को देखि डराएर यसरी भूटो कुरो गर्नुहुन्छ ॥

पाँच सय यवन र मेरो अस्सी हजार भिक्षुगण ! तपाईंहरू सुन्नुहोस् । राजा मिलिन्दले भन्नुभयो— "म रथमा बसेर आएँ, तर मैले रथ कहाँ छ भनेर उहाँलाई सोध्दा उहाँले बताउनु भएन । के उहाँको कुरो मान्न सकिन्छ ?"

यसोभन्दा यी पाँचसय यवनहरूले आयुष्मान नागसेनको प्रशंसा गरेर राजा मिलिन्दलाई भने— "महाराज ! यदि तपाईं सक्नुहुन्छ भने उत्तर दिनुहोस् ।"

त्यतिबेला राजा मिलिन्दले आयुष्मान नागसेनलाई भन्नुभयो— "भन्ते नागसेन ! म भूटो कुरा गर्दिन । ईषा इत्यादि रथको अवयव (अंगप्रत्यंग) को आधारमा केवल व्यवहारको लागि 'रथ' यस्तो एउटा नाम भनिन्छ ।

महाराज ! सही कुरो, रथ के हो भन्ने कुरो तपाईंले बुझ्नु भयो । यसरी नै मेरो केश इत्यादिको आधारमा व्यवहारको लागि 'नागसेन' यस्तो एउटा नाम दिइएको हो । तर यथार्थ (परमार्थ, स्तव) मा 'नागसेन' यस्तो कोही एउटा पुरुष विद्यमान (उपस्थित, अस्तित्व) छैन । भिक्षुणी वज्राले भगवानको अगाडि भन्नुभएकी भिइन—

"जसरी अवयवहरूको आधारमा 'रथ' नाम (संज्ञा) हुन्छ, उसरी नै स्कन्धहरू (पञ्चोपदान स्कन्ध) हरू हुनुले एउटा 'स्तव' (जीव, प्राणी) बुझिन्छ ।"

भन्ते नागसेन ! आश्चर्य छ । अस्मृत छ ॥ यो जटिल (कठिन, गान्धो) प्रश्न तपाईंले बडो कुशलसामूवक समाधान (हल) गर्नुभयो । यदि यो समयमा भगवान बूढ स्वयं हुनुहुँदो हो त उहाँले पनि अवश्य साधुवाद (सुखवाद, प्रशंसा) दिनुहुन्थ्यो — सराहनीय छ, सराहनीय छ नागसेन । तिम्रीले यो जटिल प्रश्न बडो कुशलसामूवक समाधान गर्नुभयो ।"

कम्मसः

धर्मकीर्ति विहार

गतिविधि

विषय- मंगल सूत्र

स्थान- धर्मकीर्ति विहार, श्री.घः न.घः

प्रवचिका- श्रद्धेय सुजाता गुरुमा

“खन्ती च सोवचस्सता, समणानञ्चदस्सनं”

यस दिन श्रद्धेय सुजाता गुरुमाले मंगल सूत्रको नवौ गाथा बारे व्याख्या गर्नुभयो- खन्तीको पर्यायवाची शब्दहरूमा समता, मैत्री, उपेक्षा पर्दछन् । क्षान्ति वा सहन सक्ने बानीले नै मैत्री प्रदान गर्न सक्दछ । अरूलाई आफू समान देख्न सक्दछ । अनि मात्र उपेक्षा, भावना जीवित हुन्छ । क्षान्ति वा खान्ति नभई मैत्री भाव उत्पन्न हुँदैन । क्षान्तिको अर्थ दुर्बल भएर सहने नभई शक्ति वा क्षमतावान् भएर पनि अरू प्रति बदला नलिने वा अरूलाई घात नगर्ने हुनुपर्दछ । क्षान्ति पारमिता दशपारमितामा सबैभन्दा कठिन पारमिता हो । यस पारमिले मानिसको शत्रु हटेर जान्छ । सबैले माया गर्दछन् । दुःख, आपत, कष्ट हटेर जान्छन् । मरणको बेला बेहोस हुँदैन र स्मरण पछि सुगति प्राप्त हुन्छ ।

त्यसैकारण क्षान्ति वा सहने क्षमता बढाउने तरीकाहरू पनि मनन गर्न योग्य छन् । ती हुन्-

- १) कर्म र कर्मफलमा विश्वास गरेर ।
- २) धातु सम्बन्धी विचार गरेर ।
- ३) अनित्य दुःख, अनात्म धर्मलाई बुझेर ।
- ४) मूर्ख वा उपकार गर्ने ब्यक्तिसंग मूर्खताले होइन, उपकार गरेर क्षान्ति पारमी बढाउन सके माथि उल्लेख गरिएका फाइदाहरू लाभ गर्न सकिने हुन्छ ।

दोषारोपण गर्ने ब्यक्ति कस्तो हुनुपर्छ ?

२०६४ मंसिर १५ गते, अध्ययन गोष्ठीको कक्षमा श्रीमती रीना तुलाधरज्यूबाट बौद्ध शिक्षा अन्तरगत दोषारोपण गर्ने ब्यक्ति कस्तो हुनुपर्दछ र दोषारोपण गर्दा कस्तो प्रतिकार गर्नु पर्दछ र भन्ने विषयमा व्याख्या गर्नुभयो । यो संसारमा दोषमुक्त ब्यक्ति कसै होलान् । निक्केश भैसकेका ब्यक्तिहरूमा निदोषी हुन्छन् । तर पनि भगवान बुद्धलाई समेत विरोधीहरूले दोषारोपण गर्न छोडेन । बुद्धको जीवन कालमा अनेक किसिमको दोष दिन आये । बुद्धले मुसुमुसु हाँसेर उनीहरूलाई उपदेश दिएर बोध गर्नुभयो । हामीले पनि कसैले दोष विदाइ नरिसाएर

आफूमा त्यो दोष भए सुधाने तर्फ लाग्नु पर्दछ । दोष दिने ब्यक्तिले पनि पाँच कुरामा ध्यान दिनुपर्दछ- (१) ठीक समयमा दोष दिनु (२) भएको कुरामात्र दोष दिनु (३) नराम बोलीले भन्नु (४) भलो चिताएर भन्नु र (५) मैत्री राखेर भन्नु ।

पुनः निर्मित धर्मकीर्ति विहारको पाँचौं

जन्मोत्सव सम्पन्न

२०६४ पौष ३ गते, साँझबाट

स्थान- धर्मकीर्ति विहार, श्री.घः न.घः, काठमाडौं ।

दादा बुद्धमात्र सिंह, धनुषधर तुलाधर प्रमुख सपरिवारको यथाश्रद्धाले पुनः निर्मित धर्मकीर्ति विहारले पाँच वर्ष पूरा गरेको छ । यही उपलक्ष्यमा दाता परिवारको आयोजनामा भव्य रूपले विहारको जन्मोत्सव कार्यक्रम सम्पन्न भयो ।

विहार धर्मकीर्ति ज्ञानमाला समूहले ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत गरिसकेपछि कार्यक्रममा उपस्थित सबै उपासकोपासिकाहरूलाई भिक्षु आनन्द स्थानबाट पञ्चशील प्रार्थना गराइएको थियो । बुद्ध पूजा पश्चात् उहाँबाट नै धर्मदेशना भएको थियो । बुद्धपूजा कार्यक्रममा उपस्थित हुनुभएका सबै महानुभावहरूलाई दाता परिवारको तर्फबाट जलपान प्रदान गरिएको थियो । यसरी नै भन्ते गुरुमाहरूको तर्फबाट सामूहिक परित्राण पाठ पश्चात् दाता परिवारहरू लगायत अन्य श्रद्धालु उपासकोपासिकाहरूको तर्फबाट भन्ते गुरुमाहरूलाई यथाश्रद्धा दान प्रदान गर्नुभई पुष्प सञ्चय गर्नुभएका थिए । दान प्रदान कार्यक्रम पश्चात् आमन्त्रित भन्ते गुरुमाहरू लगायत अन्य महानुभावहरूलाई भोजनको व्यवस्था मिलाइएको थियो ।

साँझपख धर्मकीर्ति विहार, काष्ठी स्वयम्भू चैत्य, अन्य चैत्यहरू लगायत मन्दिरहरूमा भव्यरूपमा दीपावली गरिएको थियो । साँझपख पनि धर्मकीर्ति विहारमा श्री.घः ज्ञानमाला भजन खलः एवं अन्नपूर्ण ज्ञानमाला भजन, असनको तर्फबाट ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत भई कार्यक्रम अझ रोचक बनाइएको थियो । भजन पश्चात् ज्ञानमाला भजन समूह लगायत अन्य आमन्त्रित महानुभावहरूका लागि खानाको प्रबन्ध गरिएको थियो । यसरी उक्त दिन आमन्त्रित महानुभावहरूलाई दिनभर खानाको सुव्यवस्था

मिलाउनुभई कार्यक्रम आयोजक दाता परिवारले पुण्य सञ्चय गर्नुभएको थिए। यसको साथै उक्तदिन ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत गर्नुहुने समूहहरूलाई पनि दाता परिवारको तर्फबाट यथाश्रद्धा चन्दा प्रदान गर्नुभएको कुरा बुझिन आएको छ।

धर्मकीर्ति विहारमा बुद्धपूजा र धर्मविशाना

मिति	बुद्धपूजा	धर्मविशाना
१. २०६४ पौष १	चमेली गुरुमां	धम्मवती गुरुमां
२. २०६४ पौष २	भिक्षु आनन्द	भिक्षु आनन्द
३. २०६४ पौष ९	इन्द्रावती गुरुमां	चमेली गुरुमां
४. २०६४ पौष १६	कुसुम गुरुमां	कुसुम गुरुमां
५. २०६४ पौष २४	जयवती गुरुमां	जयवती गुरुमां

मैत्री बोधिसत्त्व विहारमा बुद्धपूजा र धर्मविशाना

२०६४ पौष २ गते, सोमबार।

स्थान: मैत्री बोधिसत्त्व महाविहार, जमल।

यसदिन पूज्य धम्मवती गुरुमांको तर्फबाट पञ्चशील प्रार्थना गराउनु भएपछि बुद्धपूजा एवं धर्मविशाना गर्नुभएको थियो।

तारेभाम ज्ञानमाला भजन ललितपुरबाट भजन प्रस्तुत गरिएको उक्त दिनको कार्यक्रममा उपस्थित सम्पूर्ण श्रद्धालुहरूलाई धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन समूहले जलपान प्रदान गरिएको थियो। यसको साथै धम्मवती गुरुमांबाट तारेभाम भजन ललितपुरलाई खाति आढाउनुको साथै रु. २०००/- प्रदान गरी सम्मान गर्नुभएको कुरा पनि थाहा हुन आएको छ।

प्रसन्न समाचार अनुसार उक्तदिन पुनः निर्मित धर्मकीर्ति विहारको जन्मोत्सवका उपलक्ष्यमा धर्मकीर्ति ज्ञानमाला भजन समूहले जलपान प्रदान गरिएको थियो। उक्त समूहले जलपानको आयब्यय विवरण पनि यसरी प्रस्तुत गरिएको थियो-

दाताको नाम	रकम विवरण
१) शाशीप्रभा स्थापित	रु. १५००/-
२) नीलशोभा तुलाधर	रु. १५००/-
३) बुद्धरत्न केशिकार	रु. १५००/-
४) दानकेशरी शाक्य	रु. १५००/-
५) जुजुभाई शाक्य	रु. १५००/-
६) श्याममान बज्राचार्य	रु. १५००/-
७) प्रभा स्थापित	रु. १२००/-

८) धम्मवती गुरुमां	रु. ५००/-
९) चन्द्रमान महर्जन	रु. ५००/-
१०) पूर्णशोभा शाक्य	रु. ३००/-
११) नगीना जोशी	रु. १००/-
१२) कमलशोभा तुलाधर	रु. १००/-
१३) शान्ता बज्राचार्य	रु. १००/-
१४) पूर्णहीरा	रु. १००/-
१५) पुष्पा	रु. १००/-
१६) मीना तुलाधर	रु. १००/-
१७) सानुमैया, ज्याठा	रु. १००/-
१८) अनीता	रु. १००/-
१९) नानीहीरा तुलाधर	रु. १००/-
२०) रीता	रु. १००/-
२१) रामेश्वरी	रु. १००/-
२२) अष्टमाया	रु. १००/-
२३) बेती मानन्धर	रु. १००/-
२४) सरस्वती	रु. ५०/-
२५) नानीछोरी	रु. ५०/-
२६) पूणदेवी	रु. ५०/-
२७) भीमदेवी शाक्य	रु. ५०/-
२८) कमला बज्राचार्य	रु. ५०/-
२९) नानु	रु. ५०/-
३०) रत्न	रु. ५०/-
३१) छोरी	रु. ५०/-
३२) मनहरा शक्य	रु. ५०/-
३३) केशरी शाक्य	रु. ५०/-
३४) प्रतिमा	रु. २५/-

जम्मा = रु. १३,३५०/-

खर्च-

१) जलपान	रु. ११,०३०/-
२) ज्ञानमाला	रु. २,०००/-
३) माइक, गाडी (मेच, पाल ओसारेको)	रु. १,०००/-

जम्मा खर्च = रु. १४,०३०/-

नपुग रकम रु. ६९०/- पनि दाता श्याममान बज्राचार्यबाट शोध भर्ना गर्नुभई पुण्य सञ्चय गर्नुभएको कुरा थाहा हुन आएको छ।

२०६४ मंसीर २९ गते, शनिवार

विषय- बुद्ध धर्म व नेपाल भाषा

प्रवचिका- मयंजु प्रेमहेरा तुलाधर

प्रस्तुती- मिनरवती तुलाधर, स्थान- धर्मकीर्ति विहार

नेपाल भाषा व बुद्ध धर्म ला व लुसिथे हे सम्बन्ध दयाचवंगु जुयाच्वन । थुपिं निगुलिं हे छगुली मेगु नापं परिपूरक जुयाचवंगु हुं । जयस्थिति मल्ल ज्या अनुसारं वर्गीकरणयाना विभाजन याना बिल । १४ अंचलयपिं मनूत संख्या जूगुलिं शहरं पिने लावंगु जुयाच्वन । उगु बखते राणातयगु कालय विभिन्न प्रकारयागु बौद्ध किताब च्वःपिं बौद्ध विद्वान्पिन्त जेल खानाय कुना बिल । अथे हे भिक्षुपिन्त नं देशं पितिता छवया बिल । थःगु मातृ भाषायाता म्वाका तमेत आर्थिक अवस्था कमजोर जूसानं स्मिच्युसे न्हावना च्वन । जनमतयसं न्हायसं चायकी धकाः ग्यानाः नं बुद्धधर्मयात प्रचार याके मब्बू । बौद्ध भजनयागु माध्यम थुइकाः धर्म प्रचार याःगु जुयाच्वन । नेपाल भाषाया प्यंगः थांः हु । थुपिं खः-

गद्य गुरु निष्ठासन्द बज्राचार्य (ललितविस्तार, भद्राकल्पावधान स्वयम्भू पुराण चवयादीगु खः ।

सिद्धिदास अमात्य (थःगु पित्यायात सोमंका नेपाल भाषायात म्वाका दिल ।

जगतसुन्दर मल्ल नेपाल भाषायात म्वाका दिल ।

योगविरसिंह कंसाकार भाषा व धार्मिक सुधार याना दिल ।

धर्मादित्य धर्माचार्य बुद्ध धर्मया लागि ज्यान पाना वम्ह जुयाच्वन ।

अल्पकालिन दुर्लभ प्रव्रज्या कार्यक्रम सम्पन्न

२०६४ पौष २१-२७ गते सम्म

जितपुर गन्धकुटी विहार, खोकना, ललितपुर ।

धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठी, धर्मकीर्ति विहारको आयोजनामा ५२ जना बाल-बालिकाहरूलाई अल्पकालिन दुर्लभ प्रव्रज्या गरिएको समाचार छ । ७ वर्ष देखि २० वर्ष सम्मको उमेर भित्रका बाल-बालिकाहरू समावेश भएको उक्त प्रव्रज्या कार्यक्रममा श्रामणेर प्रव्रज्या, गुरुमां प्रव्रज्या लगायत ऋषिणी प्रव्रज्या गरी तीन समूहमा यसरी विभाजन गरिएको थियो ।

- (१) श्रामणेर प्रव्रज्या भएका बालकहरू - २१ जना
 - (२) गुरुमां प्रव्रज्या भएका बालिकाहरू - ९ जना
 - (३) ऋषिणी प्रव्रज्या भएका बालिकाहरू - २२ जना
- स्मरणिय छ धर्मकीर्ति बौद्ध अध्ययन गोष्ठीले वर्षेनी हिउँदे विदामा संचालन गर्दै आइरहेको अल्पकालिन दुर्लभ प्रव्रज्या कार्यक्रमहरू मध्ये यसपालीको कार्यक्रम सातौं पटकको रहेको कुरा बुझिएको छ भने यसपालीको यस कार्यक्रमको संयोजिकाहरू इन्दावंती गुरुमां र अमीर कुमारी शाक्य रहनुभएका थिए ।

साप्ताहिक रूपमा संचालित यस कार्यक्रमको कक्षा संचालन, जलपान योजना व्यवस्था गर्नुहुने दास्ताहरूको नामावली लगायत आय-व्यय विवरण सम्बन्धी विस्तृत जानकारी पत्रिकाको आगामी अङ्कमा प्रस्तुत गरिने छ ।

बाल-व्रजन

श्रामणिकुमारी श्रामण

जगतसुन्दर मल्ल कोतयात
 विद्वान्पिन्त कले ज्ञानय
 भद्राकल्पावधान पुराणपिवा
 प्रपञ्चरूपि वा सिद्धवनेसु ।

ध्यानरूपि स विद्या
 परिश्रमाखणि सततया
 न्योसक्यो कीयात मास्त्रोया
 पुण्यरूपि भाषायात देवासीन ।

सामन्थीर सति सवका
 कुशल कर्मरूपि जयामि सदा
 भेत्री भाव त्रिलि त्रिलि जयज्ज
 निवृत्तरूपि वा सोस लय सवसुसु ।

तथागत हृदय

श्रामणिकुमारी श्रामण

जगतसुन्दर मल्ल कोतयात
 विद्वान्पिन्त कले ज्ञानय
 भद्राकल्पावधान पुराणपिवा
 प्रपञ्चरूपि वा सिद्धवनेसु ।

मनु तपसं हे ह्येकमु ख ख चात
 धनु जनु तपसं अर्धं वतु ग्यानापुणे खेक
 तत्ताच्वन भन्ता तस्यादे हे मास्त्रोय
 साग देव जोष मोसवा सवसुसु भन ।

धर्मिया धर्मि स सुक दी समागत इत्य
 प्रपञ्चरूपि वा सिद्धवनेसु जयज्ज
 साक नन्त तगायत इत्य
 प्रपञ्चरूपि वा सिद्धवनेसु जयज्ज
 नन्त तगायत इत्य ।

गोष्ठी सम्पन्न

२०६४ मंसिर १४ गते

स्थान- श्रीकीर्ति बौद्ध केन्द्र, कीर्तिपुर।

युक्त बौद्ध समूह काठमाडौंको आयोजनामा "लुम्बिनी विकासमा नेपालका विभिन्न बौद्ध संघ संस्थाहरूको भूमिका" विषयक गोष्ठी सम्पन्न भएको समाचार छ।

नेकपा एमालेका महासचिव माननीय माधवकुमार नेपालको प्रमुख आतिथ्य एवं माननीय संस्कृति तथा पर्यटन मन्त्री एवं लुम्बिनी विकास कोषका अध्यक्ष पृथ्वी सुब्बा गुरुङको विशेष आतिथ्यमा संचालित उक्त गोष्ठीमा डा. केशवमान शाक्य (उपाध्यक्ष लुम्बिनी विकास कोष), रामलाल श्रेष्ठ (सदस्य सचिव लुम्बिनी विकास कोष), मञ्जिलाल थारु समेत (कोषाध्यक्ष लुम्बिनी विकास कोष), कृष्ण ढकाल (परियोजना प्रमुख लुम्बिनी विकास कोष) आदिले कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभएको कुरा थाहा हुन आएको छ।

"धर्मचारी गुरुमा" सफु उलेज्या बचचाल ०६४ मंसिर २६ गते।

थाय- निर्वाणमूर्ति, किम्डोल विहार, स्वयम्भू, येँ।

मयजु लोचनतारा तुलाधरजु च्वयादीगु ऐतिहासिक एवं अनुसन्धानात्मक सफु "धर्मचारी-गुरुमा किन्दुःबहाः निसै निर्वाणमूर्ति तक" भिक्षु अश्वघोष, भिक्षु कुमार काश्यप, धम्मवती गुरुमा, डा. मोलिनी गुरुमा व डा. धम्मविजया गुरुमापिनि पाखे मेकाः उलेज्या योनाः सम्पन्न जुगु दु।

थुगु ज्याइवः उप संघनायक अश्वघोष महास्थविर, अखिल नेपाल भिक्षु महासंघया अध्यक्ष भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरया मू पाहासुई धम्मवती गुरुमाया सभापतित्वय न्त्याःगु खः।

डा. धम्मविजया गुरुमा नै न्हापां किम्डोल विहारया ऐतिहासिक म्हेसीका बिया बिज्याःगु उगु ज्याइवले प्राध्यपक प्रेमशान्ति तुलाधरजु सफुया समिक्षा यानादीगु खः।

उगु ज्याइवले उपासक अमृतमान तुलाधर, पूर्ण वज्राचार्य व च्वमि लोचनतारा तुलाधर आदिपिनि पाखे न्वचू बियादीगु खःसा भिक्षु अश्वघोष, भिक्षु कुमार काश्यप व धम्मवती गुरुमा पाखे औवाद बिया बिज्याःगु खः। अथेहे डा. मोलिनी गुरुमा नै सुभाय देछानादीगु खः।

मति भिंसा गति भिनिगु देशना

लायकुली च्वंगु विश्वमैत्री विहारे पुञ्चावले बहण व बुद्ध पूज्ज लिपा जुगु बौद्ध सभाय गुरुमा धम्मचारी बुद्धोपदेश न्यना चया यज्जा दुःखं सुक्त जुइगु तथा मतिभिंसा गति भिनि धाइगु धर्म देशना याना बिज्यस्त।

वंगु संलहूया धर्म देशना लुम्का छत्वाचा लुम्कापि तुलिसमान अमात्य व लक्ष्मी महर्जन पित्त गुरुमापि सिरपालःल्लाना बिज्यागु ज्याइवले प्रेमबहादुर लसकुस व शिलशोभा सुभाय देछानादीमुखः।

बौद्ध शिक्षा व ज्ञानमाला भजन समापन समारोह

यल ज्ञानमाला समितिया ग्वसालय थि धी धी विहार, ज्ञानमाला भजन संघ, खलःयो व्यवस्थापनय वगु २०६३ कार्तिक २५ गते शनिवार निसै हरेक महिनेमा अन्तिम शनिवार पत्तिक छिनिक्कःतक जुगु बौद्ध शिक्षा व ज्ञानमाला भजन न्त्यव्वया ज्याःइवया समापन समारोहया मू पाहा श्रदेय आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरया अतिथित्वय यल ज्ञानमाला समितिया अध्यक्ष भाजु ज्ञानबहादुर शाक्यया सभापतित्वय अक्षेश्वर महाविर पूच्वस जुगु जलः। दिः २०६४ मंसिर २९ गते, शनिवार दिनस रक्षेश्वर महाविहार पुच्वःया परिवार पाखे श्रदेय भन्ते व गुरुमापिनि भोजन दान बियालिं शुरु जुगु ज्याइवःस यल ज्ञानमाला समितिया सचिव भाजु इन्द्रमुनी शंकर्य उद्घोषण यागलिं पुच्वःशील प्रार्थना ज्याइवः न्त्याका दिल। उपस्थित जुया बिज्यापिं श्रदेय भन्ते, गुरुमा, ज्ञानमाला भजन संघ, संस्थाया समितिधि व बौद्ध विद्वान पित्त राजभाई वज्राचार्य पाखे समीत संयोजन यागु हेमराज शाक्य पाखे च्वयातगु लसकुस थि धी धी ज्ञानमाला भजन संघया दुजः पित्तसै म्यै हाल लोचनतारा यागु खः। नापं यल ज्ञानमाला समितिया उपाध्यक्ष भाजु शान्तमानन्द शाक्य पाखे लसकुस न्वचु बिया बिज्यात हिरण्यवर्ण महाविहार तारेमाम संघ नागबहाहाः पाखे १ घण्टा ज्ञानमाला भजन प्रस्तुत यागु जलः। पां पाखे बिज्याम्ह नेपाल राष्ट्रिय ज्ञानमाला समितिया नायो भाजु शान्तमान शाक्य पाखे छिःनिक्कःतक व्यवस्थापन यापिनि लुम्मान यानालिं हना पौ लल्लाना बिज्यात।

अथेहे श्रदेय भन्ते कुमार काश्यप महास्थविरपाखे धर्म देशना याना बिज्यापिं झीनिम्ह श्रदेय भन्ते व गुरुमा

पिन्त नापं झिनिम्ह बौद्ध विद्वान् पिन्त हना-पौ लःलहानालि देशे अशान्ति जूगुलिं देशय् छुंन बिकासया ज्याः न्ह्याका यंके मफुगु खः शान्तिया लागि बुद्ध बिया बिज्यागु पञ्चशील पालना याना उपदेश कथं जूसा शान्ति नापं विकास जुई फुगु बिचाः प्वंका बिज्यात । यल ज्ञानमाला समितिया नायो ज्ञानबहादुर शाक्य पाखें ५० वटा भजन पुचः व एकल गीत (याकः म्ये) प्रस्तुत यापिं १२ म्ह सित सम्मान नापं हना-पौ ललहानालिं सुभाय् न्वचु बिया बिज्यात । अन्तेय पुणानुमोदन यानालिं ज्याःइवः क्वचागु जुल ।

नमूना बुद्ध विहार भजन स्वतँजाः ढलान क्वचाल
ये, ११२८ धिलाथ्व पारु, सोमबाः

वंगु गुरुपुन्हि (१४/४/०६४) कुन्हु अ.ने.भि.म.सं.या अध्यक्ष, आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भूया प्रमुख आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरजुया लहातं शिलान्यास याना बिज्याःगु "नमूना बुद्ध विहार" भवनया स्वतँजाः ढलान श्रद्धेय भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर सम्मुख शील प्रार्थना, बुद्धपूजा, धर्मदेशना, परित्राणपाठ लिसें पुण्यानुमोदन यानाः क्वचाःगु दु ।

भिक्षु धीरसुमेधो महास्थविर, भिक्षुणी धम्मवती सहित बौद्ध छ्यःया हनेबहःपिं लोकबहादुर शाक्य, डा. गणेश माली, मार्शलजुलुम शाक्यसहित स्वसलं अप्व उपासक उपासिका चन्दा दातापिं उपस्थित उगु ज्याइवल्य त्रिरत्न कीर्ति समय ज्ञानमाला भजन खलः, किपूपाखें भजन प्रस्तुत याःगु खः ।

चिबाहाः बौद्ध समाजया न्ह्यब्वानाय निर्माण जुयाचवंगु विहार भवनया आतकया ल्याःचाः दांभरि न्हूच्छेरत्न शाक्यपाखें न्ह्यब्वयादिल ।

२३/८/६४ तक जम्मा १७ छम्ह दाता पाखें

प्राप्त तका- १०,१८,६०३/-

२३/८/६४ निर्माण खर्च जूगु तका - १२,०८,५२८/-

मगाः मचाःगु ब्याक्क तका - १,१८,७२५/- थीथी ब्यापारिक संस्था (फर्म) पाखें उधारो सहयोग प्राप्त ।

२४/८/०६४ थप चन्दा प्राप्त जूगु तका ४१,६४४/-

ज्याइवाः अन्तय् पुण्यानुमोदन, दान प्रदान, जलपान जुल । ज्याइवः न्ह्याकेज्या शान्तरत्न शाक्यपाखें जुल ।

ज्ञानमाला भजन खलः स्वयम्भूया

बुद्धपूजा लुम्बिनी कोचाल

ज्ञानमाला भजन खलः स्वयम्भू पाखें सदार्थे थुपाले नं लयल्य पतिकं ज्ञानमाला भजनयाना बुद्ध पूजाःनं यानावया च्वंगु इवल्य लुम्बिनी ज्ञानमाला भजन व बुद्ध पूजा जुल । भिक्षु गुणघोष महास्थविरपाखें बुद्ध पूजा धर्म देशना याना बिज्यागु जुल । अथेहे गौतमी विहार्य निन्हुयकं ज्ञानमाला भजन जुगु जुल । ध्वयान्ह्य पोखराया अन..... विश्वशान्ति दर्शन भ्रमण जुलसा बुटवल्य बौद्ध युवा ज्ञानमाला भजन खलः पाखें लसकुस यासे हनेज्याःया नाप म्हसिका कालविल जुल नापं बुद्ध पूजाः धर्मदेशना नं जुल निन्हुयकं ज्ञानमाला भजनखलः स्वयम्भूपाखें भजनयागु जुल । उगुहे ज्याइवल्य बौद्ध युवा ज्ञानमाला भजन खलःया नायो विमलबहादुर शाक्यजु व ज्ञानमाला भजन खलः स्वयम्भूया नायो रत्नबहादुर राजकर्णिकार व छ्चाञ्जे रमेशमानन्धर जू पिन्सं थःथःगु नुगः खँ खंकुगु जुल ।

जिगु म्हसिका

■ धामपोर धम्मघोष

जि छम्ह मचा ख

पासा जिगु आखः ख

आखः ब्वना च्वना जि

थः बाः कलम छपु हि ॥१॥

पाजु आखः स्यना बिई

निनि पापा न्याना हइ

माम जा धुया बिइ

ब्वनेकुबिइ तये यकिइ ॥२॥

आखः ब्वनाः जि छम्ह

तः धम्ह बुइमानि

अस्सि मचामे धम्मे

आखः यम्ब ब्वने मानि ॥३॥

आचरण बोलाकाः

बुसुहँ पलाःछी मानि

न्हिला न्हिला हे तु

सधर्म यायेमानी ॥४॥

बुद्ध सम्बन्धी केही जानकारी... ..

१. चार आर्यसत्यलाई यथार्थ रूपले बुझेलाई बुद्ध (=तथागत=शास्ता=भगवान्) भनिन्छ ।
२. त्रिरत्न भन्नाले बुद्ध, धर्म र संघ बुझिन्छ । बुद्ध, धर्म र संघको शरण जानु नै त्रिशरण वा त्रिरत्न शरण जानु हो ।
३. बुद्धले ८४,००० धर्म स्कन्ध (=धर्म समुह) हरू दिनु भएका थिए । ती मध्ये ८२,००० बुद्ध आफैले र बाँकी २,००० बुद्धको अनुमोदनमा अन्य भिक्षुहरूले देशना गर्नु भएका थिए ।
४. भिक्षु संघको स्थापना भारतस्थित सारनाथमा ई. पू. ५२८ मा धर्म चक्र प्रवर्तन (=प्रथम उपदेश) पछि भएको थियो ।
५. बुद्ध-धर्मको मूल गन्थलाई त्रिपिटक भनिन्छ । त्रिपिटक भन्नाले सूत्र पिटक, विनय पिटक र अभिधर्म पिटक बुझिन्छ ।
६. सूत्र पिटकमा बुद्धका उपदेशहरू संकलन गरिएका छन् । विनय पिटकमा भिक्षु र भिक्षुणीहरूको लागि विनय (=नियम) संकलन गरिएका छन् । अभिधर्म पिटकमा दर्शनका कुराहरू समावेश गरिएका छन् ।
७. बुद्ध शासन (=बुद्ध-धर्म) को आयु भन्नाले विनय बुझिन्छ ।
८. बुद्ध-धर्ममा पालि भाषाका त्रिपिटकलाई सबभन्दा बढी प्रामाणिक ग्रन्थ मानिन्छ । त्यसपछि "मिलिन्छ प्रश्न" र "विशुद्धि मार्ग" नामक ग्रन्थहरूको स्थान छ ।
९. बुद्धले प्राप्त गर्नु भएका ज्ञान (=चार आर्यसत्यको ज्ञान) लाई बोधिज्ञान भनिन्छ । उहाँले जुन रूखमुनि बसेर बोधिज्ञान (=बुद्धत्व) प्राप्त गर्नुभयो, त्यसलाई बोधिवृक्ष भनिन्छ । बोधिवृक्षको फेदमा त्यो स्थान जहाँ बसेर बुद्धले बोधिज्ञान लाभ गर्नुभएका थिए, त्यसलाई बोधिमण्डप भनिन्छ ।
१०. बोधिज्ञान लाभ गर्न प्रयत्नशील अर्थात् भविष्यमा बुद्ध हुने व्यक्तिलाई बोधिसत्व भनिन्छ । यसरी सिद्धार्थ एक बोधिसत्व हुनुहुन्थ्यो ।
११. बुद्ध-धर्ममा चार मुख्य सिद्धान्तहरू छन्-
 - १) कुनै परम ईश्वर (=श्रष्टिकर्ता) लाई नमान्नु
 - २) नित्य आत्मालाई नमान्नु
 - ३) कुनै पनि ग्रन्थ (वेद, कुरान, आदि) लाई स्वतः प्रमाण नमान्नु
 - ४) जीवन प्रवाहलाई यसै जन्मसम्ममा मात्रै सीमित नमान्नु
१२. दुई हात, दुई घुँडा र टाउको एकै साथ भुइँमा टेकेर वन्दना गर्नुलाई पंचाङ्ग दण्डवत् भनिन्छ ।
१३. बुद्ध-धर्मका दुई शाखाहरू छन् - थेरवाद र महायान । थेरवाद वा स्थविरवाद बुद्ध-धर्मको परंपरादेखि चलिआएको मूल शाखा हो । महायान (=महान् वाहन) यसैबाट निस्केको थियो ।
१४. थेरवादले बुद्धलाई एक महामानव मान्दछ । उनीहरू क्लेश मुक्त गरी अर्हत् हुन चाहन्छन् । यो ज्ञान-मार्ग हो ।

१५. महायानले बुद्धलाई अलौकिक देउता मान्छ । उनीहरू आफू पनि बुद्ध हुने चाहना गर्छन् । यो भक्ति मार्ग हो ।
१६. गाडीका चार चक्काहरू जस्तै बुद्ध-शासनमा चार परिषद्हरू छन् - (१) भिक्षु, (२) भिक्षुणी, (३) उपासक, (४) उपासिका ।
१७. आफ्नो छोरो वा छोरीलाई भिक्षु वा भिक्षुणी बनाएमा उसले बुद्ध-शासनमा अंश लिएको ठहरिन्छ ।
१८. घर छोडी त्यागी बन्नुलाई प्रव्रजित हुनु भनिन्छ । भिक्षु संघमा प्रव्रजित हुनुको अर्थ हो श्रामणेर बन्नु । श्रामणेरले भिक्षुहरूकहाँ बसी उनीहरूको काम गरिदिन्छ र साथै बुद्ध-धर्मको अध्ययन गर्छ । बीस वर्षको उमेरमा उपसम्पदा गरिसकेपछि भिक्षु बन्छ ।
१९. भिक्षु संघमा प्रयोग हुने विभिन्न शब्दहरू यस प्रकार छन्-

अनगारिक	- गृहत्यागी (पुरुष)
अनगारिका	- गृहत्यागी (महिला)
प्रव्रज्या	- श्रामणेर हुने क्रिया
उपसम्पदा	- भिक्षु हुने क्रिया
उपाध्याय	- प्रव्रज्या गरिदिने भिक्षु
आचार्य	- गुरु बनी बुद्ध-धर्म सिकाउने भिक्षु
श्रामणेर	- भिक्षुको लागि उम्मेदवार
स्थविर	- भिक्षु भएर दश वर्ष भइसकेको
महास्थविर	- भिक्षु भएर बीस वर्ष भइसकेको
भन्ते	- भिक्षु र श्रामणेरहरूलाई सम्बोधन शब्द
आयुष्मान्	- आफूभन्दा जेठो भिक्षुलाई सम्बोधन
आवुसो	- आफूभन्दा कान्छो भिक्षुलाई सम्बोधन
स्रोतापन्न	- पक्कै निर्वाण प्राप्त गर्ने व्यक्ति
अर्हत्	- क्लेश नष्ट गरिसकेको, निर्वाण प्राप्त व्यक्ति
मार्गफलप्राप्त	- कमसेकम स्रोतापन्न भइसकेको व्यक्ति
पृथकजन	- मार्गफलप्राप्त नगरेका साधारण व्यक्तिहरू
उपासक	- बौद्ध गृहस्थी (पुरुष)
उपासिका	- बौद्ध गृहस्थी (महिला)
साधु ! साधु !!	- मंगल होस् ! शुभ होस् !!
२०. बौद्ध साहित्यमा प्रचलित अन्य सम्प्रदायका साधुहरू जनाउने केही शब्दहरू यस प्रकार छन् -

तिर्थंकर	- अबौद्ध साधुहरू
अचेलक	- नग्न साधुहरू
आजीवक	- घुमन्ते साधुहरू
निर्ग्रन्थ	- कुनै ग्रन्थ नमान्ने (कुनै साधुहरू)
परिव्रजक	- वस्त्र लगाउने साधुहरू
जटिल	- जट्टधारी साधुहरू

(साभार- "बौद्ध दर्पण" - प्रकाशक: श्रीवाचार्य)